

fidh

ต้นแบบชำรุด (Flawed Models)

การดำเนินงานตามมาตรฐานระหว่างประเทศ
ในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’
เพื่อผู้ต้องขังหญิงของไทย

สารบัญ

1. บทสรุปผู้บริหาร.....	4
2. สภาพทั่วไปของเรือนจำ: ความแออัดยัดเยียด.....	6
3. ภาพรวมของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย.....	10
4. การดำเนินงานตามมาตรฐานระหว่างประเทศในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เพื่อผู้ต้องขังหญิง	12
4.1. การจำกัดการเข้าถึงเรือนจำ.....	14
4.2. ความแออัดยัดเยียดดำรงอยู่ต่อไป ขาดการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการพิเศษ.....	14
4.3. ปัญหาด้านน้ำและสุขอนามัย.....	17
4.4. อาหารไม่ได้คุณภาพ.....	18
4.5. บริการการดูแลสุขภาพที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำ.....	18
4.6. สภาพการใช้แรงงานผู้ต้องขังที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ.....	21
4.7. การติดต่อกับโลกภายนอกถูกจำกัดอย่างไม่มีเหตุผล.....	21
4.8. การจำกัดการเข้าถึงข้อมูลจากโลกภายนอก.....	22
4.9. ไม่มีการเก็บความลับของผู้ร้องเรียน.....	23
4.10. การลงโทษและการลงโทษทางวินัยไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ.....	24
4.11. การเตรียมพร้อมก่อนปล่อยตัวและโครงการกลับคืนสู่สังคมหลังปล่อยตัวยังต้องปรับปรุง.....	24
4.12. ระเบียบขั้นพื้นฐานในเรือนจำและการดำเนินงานตาม ‘ข้อกำหนดกรุงเทพ’.....	25
5. ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย.....	27
5.1. ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	27
5.2. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาคความแออัดและสภาพการดำรงชีวิต.....	27
5.3. ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของแม่และเด็กอ่อน.....	27
5.4. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาน้ำและสุขอนามัย.....	27
5.5. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาอาหารและน้ำดื่ม.....	27
5.6. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหบริการการดูแลสุขภาพ.....	28
5.7. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหการใช้แรงงานผู้ต้องขัง.....	28
5.8. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหการติดต่อกับโลกภายนอก.....	28
5.9. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหการจำกัดการเข้าถึงข้อมูลจากโลกภายนอกและการขาดโอกาสที่จะได้รับนันทนาการ.....	28
5.10. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหากลไกรับข้อร้องเรียน.....	28
5.11. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหามาตรการการลงโทษและการลงโทษทางวินัย.....	29
5.12. ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยตัวและโครงการกลับคืนสู่สังคมหลังปล่อยตัวผู้ต้องขัง.....	29
6. ภาคผนวก	
ตาราง 1: จำนวนผู้ต้องขังหญิง เรียงตามอายุ (ณ เดือนพฤศจิกายน 2562).....	30
ตาราง 2: จำนวนผู้ต้องขังหญิง จำแนกตามความผิด (ณ เดือนพฤศจิกายน 2562).....	30
ตาราง 3: จำนวนนักโทษประหารหญิง (ณ เดือนตุลาคม 2562).....	31
ตาราง 4: อัตราการกระทำผิดซ้ำ (2560-2562).....	31
ตาราง 5: จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ แก้วแห่ง เพื่อผู้ต้องขังหญิง.....	32
ตาราง 6: จำนวนผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ (มกราคม 2560 - พฤศจิกายน 2562).....	32

1. บทสรุปผู้บริหาร

สภาพในเรือนจำในประเทศไทยต่ำกว่ามาตรฐานระหว่างประเทศมาเป็นเวลานาน สาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาพในเรือนจำ ได้แก่ ความแออัดอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของเรือนจำไทย เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อด้านต่าง ๆ ของสภาพในเรือนจำ ปัญหาความแออัดเลวร้ายลงไปอีกในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ในเดือนพฤษภาคม 2562 จำนวนผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศทำสถิติสูงสุดที่ 386,902 คน ระหว่างเดือนมกราคม 2560 ถึงพฤศจิกายน 2562 ทั้งเรือนจำหญิงและชายมีจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้น 27% และ 20% ตามลำดับ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ (290,149 คน หรือ 79.4%) ถูกคุมขังเนื่องจากความผิดด้านยาเสพติด รัฐบาลไทยชุดที่ผ่าน ๆ มาต่างยอมรับว่ามีปัญหาความแออัดในเรือนจำ และได้สัญญาอย่างต่อเนื่องที่จะแก้ปัญหา อย่างไรก็ดี ที่ผ่านมายังไม่มีการปฏิรูปด้านนโยบายที่สำคัญ รวมทั้งการลดการเอาผิดทางอาญากับความผิดด้านยาเสพติดบางประเภท ซึ่งย่อมจะส่งผลให้จำนวนผู้ต้องขังลดลงอย่างมาก

ผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยยังคงอยู่ในสภาพที่เลวร้าย และได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและมากกว่าผู้ต้องขังกลุ่มอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากระบบทัณฑสถาน โดยเฉพาะผลกระทบต่อสุขภาพสำหรับผู้หญิง การตั้งครรภ์และการดูแลบุตร การที่ผู้หญิงในประเทศไทยมักประสบปัญหาและการเลือกปฏิบัติมากกว่าในระบบกฎหมายมากกว่าชาย เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งส่งผลให้มีผู้ต้องขังหญิงจำนวนมาก ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีอัตราการคุมขังนักโทษหญิงสูงสุดในโลก

นับแต่ปี 2558 กรมราชทัณฑ์ได้ริเริ่มโครงการเพื่อส่งเสริมทัณฑสถานหญิงทั่วประเทศ ให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ มีการกำหนดให้ทัณฑสถานหญิง 12 แห่งเป็นเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ โดยกรมราชทัณฑ์อ้างว่าเป็นการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (หรือ ‘ข้อกำหนดกรุงเทพ’)

อย่างไรก็ดี ที่มาจาก FIDH และสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) ซึ่งเป็นองค์กรสมาชิกในไทยได้เข้าเยี่ยมเรือนจำเก้าแห่งจากเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ 12 แห่ง ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม 2561 ซึ่งทำให้พบว่าสภาพภายในเรือนจำเหล่านี้ยังคงต่ำกว่ามาตรฐานระหว่างประเทศ ข้อค้นพบในรายงานนี้เป็นผลมาจากการสังเกตการณ์ระหว่างการเข้าเยี่ยมเหล่านี้

ข้อกังวลสำคัญยังคงเกี่ยวข้องกับความแออัด ในช่วงเริ่มต้นของการเข้าเยี่ยมเรือนจำของ FIDH/สสส. ในเดือนเมษายน 2561 อัตราการคุมขังในทุกเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เก้าแห่งยังอยู่ในระดับสูง มากถึง 652% นับแต่นั้นมา จำนวนผู้ต้องขังรวมกันในเรือนจำทั้งเก้าแห่งยังเพิ่มขึ้นถึง 6%

ข้อบกพร่องและปัญหาสำคัญอื่น ๆ ที่เราสังเกตเห็น ได้แก่ การให้บริการพิเศษสำหรับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์และผู้ต้องขังหญิงที่มีลูกอ่อน น้ำและสุขอนามัย รวมทั้งการขาดผ้าอนามัยและอุปกรณ์อาบน้ำในเรือนจำหลายแห่ง คุณภาพของอาหาร บริการการดูแลสุขภาพ รวมทั้งสุขภาพจิต สภาพการใช้แรงงานผู้ต้องขังและการติดต่อกับโลกภายนอก ประการสุดท้าย การลงโทษและการลงโทษทางวินัยที่ใช้กับผู้ต้องขังมักไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ และในบางกรณีอาจถึงขั้นเป็นการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย

รายงานนี้นำเสนอข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรม เฉพาะเจาะจงและปฏิบัติได้หลายประการ ซึ่งกรมราชทัณฑ์ควรนำไปปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสภาพของผู้หญิงในเรือนจำทั่วประเทศ การดำเนินงานตามข้อเสนอแนะเหล่านี้เป็นเรื่องจำเป็น แต่อาจยังไม่สามารถแก้ไขต้นเหตุของสภาพที่เลวร้ายในเรือนจำได้ รัฐบาลไทยจำเป็นต้องมีเจตจำนงทางการเมืองที่จะยอมรับและนำมาตรการเชิงนโยบายที่สำคัญมาใช้ เพื่อลดจำนวนประชากรในเรือนจำของประเทศ มาตรการเหล่านี้ควรรวมถึงการลดการเอาผิดทางอาญากับความผิดด้านยาเสพติดบางประเภท การอนุญาตให้จำเลยได้รับการประกันตัวระหว่างรอการพิจารณาสำหรับความผิดบางประเภท และการใช้วิธีควบคุมตัวนอกเรือนจำประกอบกับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว

เรือนจำหญิง (ไม่พึงเป็น) ต้นแบบ

จำกัดการเข้าถึง

ข้อห้ามต่างๆจากเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ ได้จำกัดการประเมินสภาพเรือนจำอย่างทั่วถึง เป็นกลาง และอิสระ ของกลุ่มสำรวจ

บทสนทนาและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสำรวจ และผู้ต้องขัง ได้ถูกจับตามองโดยเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ

ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

อัตราความหนาแน่นภายในเรือนจำยังคงสูง ตั้งแต่ 94% จนถึง 652%

การดูแลผู้ต้องขังกรณีพิเศษไม่มีประสิทธิภาพ

ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และ ผู้ต้องขังหญิงกับเด็ก ยังคงพบกับ ปัญหาอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาด้านการสุขาภิบาล และสุขอนามัย

ในบางเรือนจำ ผู้ต้องขังไม่สามารถเข้าถึง ห้องสุขาได้ 24 ชั่วโมง ในขณะที่ในบางเรือนจำ ห้องสุขาบางห้องไม่สามารถใช้งานได้ เรือนจำหลายแห่งมีฝักอานามัยและ อุปกรณ์อาบน้ำไม่เพียงพอสำหรับผู้ต้องขัง

คุณภาพอาหารต่ำกว่ามาตรฐาน

คุณค่าสารอาหารและคุณภาพของอาหารแจกจ่าย ภายในเรือนจำยังคงเป็นเรื่องน่ากังวล โดยเฉพาะ สำหรับผู้ต้องขังยากจน ที่ไม่สามารถซื้ออาหาร เพิ่มเติมจากร้านค้าของเรือนจำ หรือจาก ภายนอกเรือนจำได้

การบริการด้านสุขภาพที่ต่ำกว่ามาตรฐาน

- ในทุกเรือนจำ ไม่มีแพทย์ประจำ 24 ชั่วโมง
- แพทย์ทันตกรรม ให้บริการเพียงแค่ ทุก 2-3 เดือน
- ขาดการบริการด้านสุขภาพจิต

สภาพการใช้แรงงานผู้ต้องขังยังคงต่ำกว่ามาตรฐานนานาชาติ

ผู้ต้องขังไม่ได้รับค่าตอบแทน การใช้งาน

จำกัดการติดต่อภายนอกอย่างไม่มีเหตุผล

- ผู้ต้องขังถูกจำกัดจำนวนผู้เข้าเยี่ยม
- ผู้ต้องขังไม่สามารถเข้าถึงโทรศัพท์สาธารณะได้ ภายในเรือนจำ

จำกัดการเข้าถึงข่าวสารโลกภายนอก

ผู้ต้องขังถูกจำกัดการเข้าถึงข่าวสาร

ยากที่จะร้องเรียนโดยไม่เปิดเผยตัวตน

ผู้ต้องขังสามารถเขียนและใส่จดหมายลงใน กล่องร้องเรียน อย่างไรก็ดี เป็นเรื่องยากที่จะทำได้โดยไม่เปิดเผยตัวตน

การลงโทษ และ รักรักษาวิสัยของผู้ต้องขัง ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานนานาชาติ

ประเภทของการลงโทษผู้ต้องขัง ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานนานาชาติ และในบางกรณี นำไปสู่การทรมานและการทารุณกรรม

2. สภาพทั่วไปของเรือนจำ: ความแออัดยัดเยียด

ความล้มเหลวอย่างต่อเนื่องของประเทศไทยในการปฏิรูประบบยุติธรรมทางอาญาและราชทัณฑ์อย่างเป็
องค์รวม ส่งผลให้เกิดเงื่อนไขที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างแพร่หลายในเรือนจำของประเทศ สภาพใน
เรือนจำไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ และยังขัดกับพันธกรณีของไทยตามกฎบัตรสิทธิมนุษยชน
ระหว่างประเทศ ซึ่งไทยเป็นรัฐภาคี

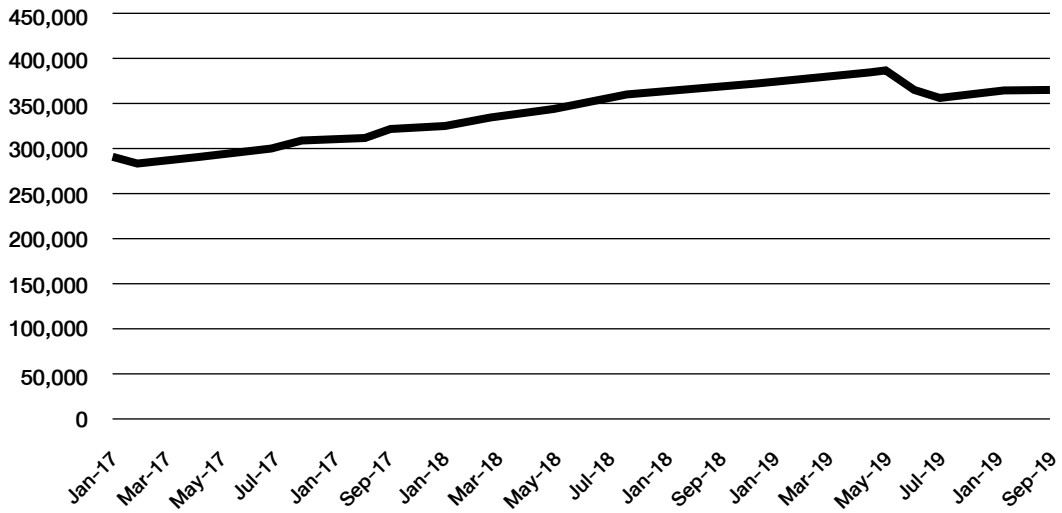
ความแออัดยังคงเป็นปัญหาร้ายแรงสุดอย่างหนึ่งของเรือนจำไทย ในเดือนตุลาคม 2562 ประเทศไทย
มีประชากรในเรือนจำสูงอันดับหกของโลก และอันดับห้าในแง่อัตราการคุมขัง¹ จำนวนผู้ต้องขังราชทัณฑ์
ทั่วประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา พุ่งขึ้นสูงสุดจำนวน 386,902 คนในเดือนพฤษภาคม
2562 [โปรดดูด้านล่าง, ภาคผนวก, ตาราง 5] ในเดือนพฤศจิกายน 2562 ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ
365,384 คน (ผู้ชาย 318,245 คน และผู้หญิง 47,139 คน) เพิ่มขึ้น 26% นับจากเดือนมกราคม 2560²
ระหว่างเดือนมกราคม 2560 ถึงพฤศจิกายน 2562 ประชากรในเรือนจำทั้งหญิงและชายเพิ่มขึ้น 27% และ
20% ตามลำดับ [โปรดดูตารางด้านล่าง จำนวนผู้ต้องขังชายในเรือนจำของไทย (มกราคม 2560 - พฤศจิกายน
2562) และ จำนวนผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำของไทย (มกราคม 2560 - พฤศจิกายน 2562)] ผู้ต้องขังส่วนใหญ่
(ผู้ต้องขัง 290,149 คน หรือ 79.4% ของจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ) ถูกคุมขังด้วยความผิดด้านยาเสพติด³ การ
พระราชทานอภัยโทษเป็นวิธีสำคัญโดยทั่วไปที่ช่วยลดจำนวนประชากรในเรือนจำ อย่างไรก็ตาม นับจากเดือนมกราคม
2560 มีการพระราชทานอภัยโทษเพื่อปล่อยตัวผู้ต้องขังเพียงครั้งเดียว เนื่องในโอกาสพิธีบรมราชาภิเษกในเดือน
พฤษภาคม 2562⁴

ในถ้อยแถลงที่น่ากังวลเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2562 นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรมระบุว่า มีเป้าหมายจำกัดจำนวนผู้ต้องขังทั่วประเทศให้อยู่ที่ราว 370,000 คน ซึ่งเป็นระดับที่สร้างความ
แออัดอย่างมากให้กับเรือนจำไทยอยู่แล้ว⁵

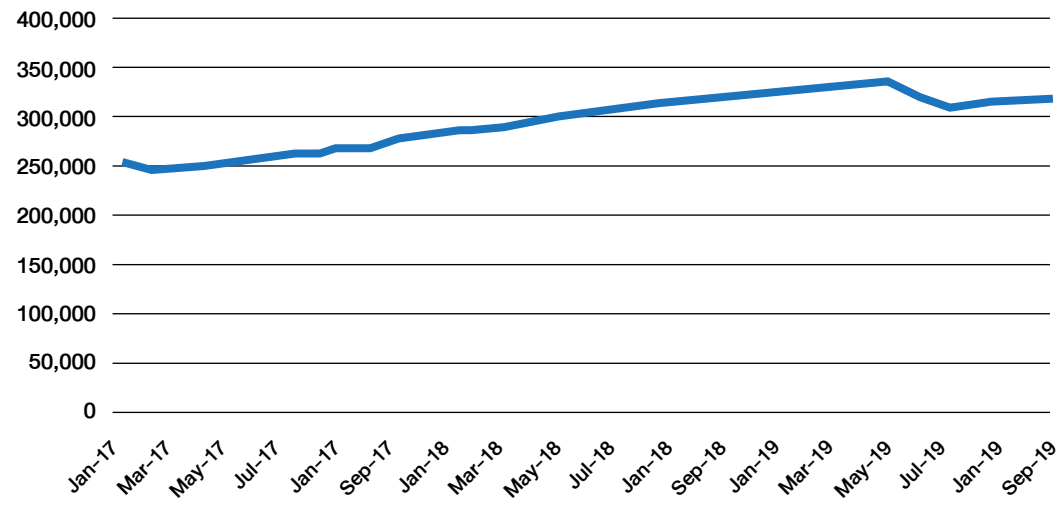
- 1 ตามข้อมูลของ World Prison Brief, Institute for Criminal Policy Research จำนวนผู้ต้องขังสูงสุดจนถึงต่ำสุดจาก 223 ประเทศ/ดินแดน ตามข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2562 สำหรับประเทศไทย World Prison Brief, Institute for Criminal Policy Research, Highest to Lowest – Prison Population Total, เข้าถึงเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2562, http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All; World Prison Brief, Institute for Criminal Policy Research, Highest to Lowest – Prison Population Rate, เข้าถึงเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2562, http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All
- 2 กรมราชทัณฑ์, รายงานสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2562 [ภาษาไทย], http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2019-11-01&report=
- 3 กรมราชทัณฑ์, รายงานสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2562 [ภาษาไทย], http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2019-11-01&report=drug
- 4 ในราชกิจจานุเบกษา, พระราชกฤษฎีกา พระราชทานอภัยโทษ, 3 พฤษภาคม 2562 [ภาษาไทย], http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/059/T_0001.PDF
- 5 Nation, Justice Ministry eyes prison reform, 19 สิงหาคม 2562; กรุงเทพธุรกิจ, รมว.ยุติธรรม เยี่ยมคุกเขาพริก เล็งลดจำนวนนักโทษ ไม่อยากสร้างคุกเพิ่ม, 23 กรกฎาคม 2562 [ภาษาไทย], <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/841463>

6 **ต้นแบบชำรุด (Flawed Models)** การดำเนินงานตามมาตรฐานระหว่างประเทศในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เพื่อผู้ต้องขังหญิงของไทย

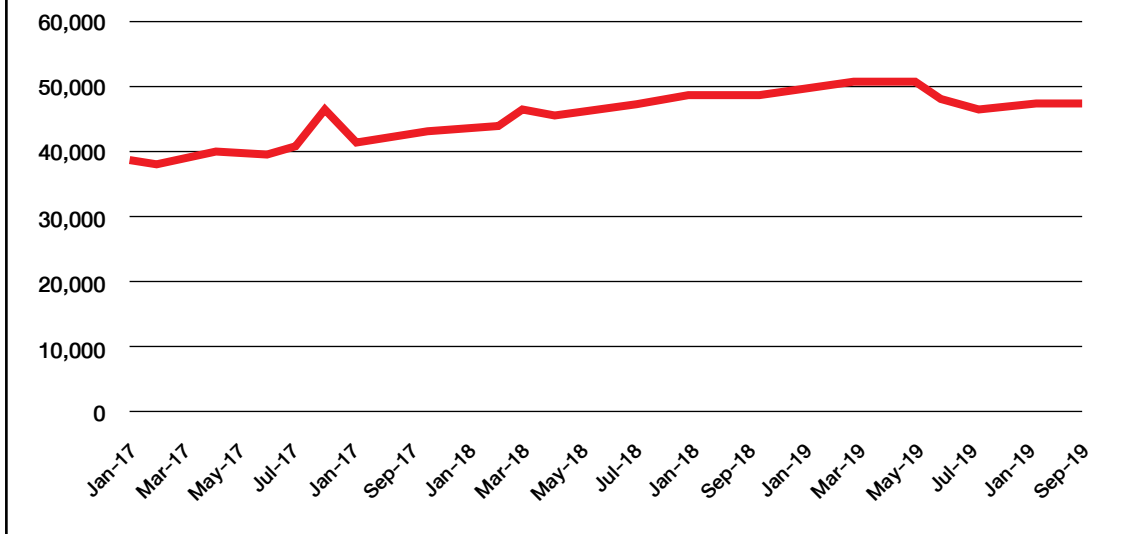
สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ
(มกราคม 2560 - พฤศจิกายน 2562)

สถิติผู้ต้องงังชายทั่วประเทศ
(มกราคม 2560 - พฤศจิกายน 2562)

สถิติผู้ต้องขังหญิงทั่วประเทศ (มกราคม 2560 - พฤศจิกายน 2562)

ความแออัดส่งผลกระทบต่อสภาพอื่น ๆ ในเรือนจำ รวมทั้งการเข้าถึงการรักษาพยาบาลที่ไม่เพียงพอ อาหารและน้ำดื่มที่ไม่เพียงพอ และการขาดสุขอนามัยในเรือนจำ ซึ่งยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังต่อไป บริการด้านสุขภาพและการจัดบริการเป็นพิเศษให้กับหญิงตั้งครรภ์เป็นปัญหาการขาดแคลนที่สำคัญอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังมักตกเป็นเหยื่อการใช้แรงงานเพื่อแสวงหาประโยชน์ ต้องทำงานหนักโดยได้รับค่าตอบแทนไม่เพียงพอ การลงโทษในเรือนจำขัดกับมาตรฐานระหว่างประเทศ และในบางกรณีอาจถึงขั้นเป็นการทรมาน และการปฏิบัติที่โหดร้าย ประการสุดท้าย ผู้ต้องขังให้ข้อมูลว่า มีการจำกัดการเข้าเยี่ยมและการเขียนจดหมาย ติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนฝูงอย่างไม่มีเหตุผล

ช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้แสดงข้อกังวลเกี่ยวกับสภาพในเรือนจำในประเทศไทย เป็นที่น่าเสียดายว่ารัฐบาลไทยชุดที่ผ่าน ๆ มา ต่างไม่สามารถดำเนินงานตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการแห่งสหประชาชาติได้มากนัก ทั้งไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกิจของตนที่จะปรับปรุงสภาพในเรือนจำ⁶ ภายหลังรัฐประหารเดือนพฤษภาคม 2557 รัฐบาลทหารได้บังคับใช้มาตรการซึ่งยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง ทำให้สภาพภายในเรือนจำแย่ลงกว่าเดิม

ในเดือนเมษายน 2560 ภายหลังจากพิจารณารายงานตามวาระฉบับที่ 2 ของไทย ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (CCPR) เผยแพร่ข้อสังเกตเชิงสรุป ซึ่งแสดงถึงข้อกังวลและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความแออัดระดับสูง และสภาพที่เลวร้ายในสถานที่คุมขัง ทั้งการขาดสุขอนามัยและความสะอาด การไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ และการขาดแคลนอาหารและน้ำ รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ⁷ ข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติสอดคล้องกับข้อกังวลและข้อเสนอแนะในรายงาน “Behind the walls: A look at conditions in Thailand’s prisons after the coup” ของ FIDH และ สสส. ที่เผยแพร่

6 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ, สมัยประชุมที่ 84, ข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ, ประเทศไทย, 8 กรกฎาคม 2548, UN Doc. CCPR/CO/84/THA; คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน, สมัยประชุมที่ 52, ข้อสังเกตเชิงสรุปต่อรายงานฉบับแรกของประเทศไทย, 20 มิถุนายน 2557, UN Doc. CAT/C/THA/CO/1; คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สมัยประชุมที่ 55 ข้อสังเกตเชิงสรุปว่าด้วยรายงานตามวาระฉบับที่หนึ่งและสองของไทย 19 มิถุนายน 2558, UN Doc. E/C.12/THA/CO/1-2

7 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ, ข้อสังเกตเชิงสรุปต่อรายงานตามวาระฉบับที่ 2 ของไทย, 25 เมษายน 2550, UN Doc. CCPR/C/THA/CO/2, ย่อหน้า 33 และ 34

8 **ต้นแบบชำรุด (Flawed Models)** การดำเนินงานตามมาตรฐานระหว่างประเทศในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เพื่อผู้ต้องขังหญิงของไทย

ก่อนการทบทวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ⁸ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติจำแนกสภาพระหว่างการควบคุมตัวว่าเป็นหนึ่งในสามปัญหาเร่งด่วน ซึ่งรัฐบาลไทยต้องให้ข้อมูลว่ามีการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอย่างไรบ้าง⁹

ประเทศไทยได้ส่งมอบรายงานฉบับต่อมาให้กับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติในเดือนกรกฎาคม 2561 ซึ่งแม้ในรายงานยอมรับว่ายังมีปัญหาความแออัดในเรือนจำอยู่¹⁰ แต่ก็ไม่ได้ระบุถึงขั้นตอนที่เป็นรูปธรรมที่จะลดความแออัดนี้ ประกันให้ผู้ถูกควบคุมตัวได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรมและศักดิ์ศรี หรือประกันว่าสภาพการควบคุมตัวในเรือนจำทุกแห่งสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ¹¹

---

8 FIDH/สสส., Behind the walls: A look at conditions in Thailand's prisons after the coup, 28 กุมภาพันธ์ 2560, <https://www.fidh.org/en/region/asia/thailand/thailand-report-calls-for-urgent-prison-reforms>

9 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ, ข้อสังเกตเชิงสรุปต่อรายงานตามวาระฉบับที่ 2 ของไทย, 25 เมษายน 2550, UN Doc. CCPR/C/THA/CO/2, ย่อหน้า 46

10 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ, ข้อสังเกตเชิงสรุปต่อรายงานตามวาระฉบับที่ 2 ของไทย, ภาคผนวก, ข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากประเทศไทย ภายหลังการเผยแพร่ข้อสังเกตเชิงสรุป, 10 สิงหาคม 2561, UN Doc. CCPR/C/THA/CO/2/Add.1, ย่อหน้า 27

11 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ, ข้อสังเกตเชิงสรุปต่อรายงานตามวาระฉบับที่ 2 ของไทย, ภาคผนวก, ข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากประเทศไทย ภายหลังการเผยแพร่ข้อสังเกตเชิงสรุป, 10 สิงหาคม 2561, UN Doc. CCPR/C/THA/CO/2/Add.1, ย่อหน้า 30 มีการเสนอทางเลือกอื่นหกประการเพื่อใช้ทดแทนการลงโทษทางอาญาในข้อสังเกตเชิงสรุป ได้แก่ (1) การกักกัน (2) การควบคุมตัวบางช่วงเวลา (3) การควบคุมตัวในสถานที่เฉพาะกิจ (4) การทำงานบริการชุมชน (5) การจำกัดการเดินทางสอดคล้องตามมาตรา 89/2 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ (6) บทลงโทษอื่น ๆ ตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด

3. ภาพรวมของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย

ผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยยังคงอยู่ในสภาพที่เลวร้าย และได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและมากกว่าผู้ต้องขังกลุ่มอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากระบบทัณฑสถาน¹² การที่ผู้หญิงในประเทศไทยมีแนวโน้มจะประสบปัญหาและถูกเลือกปฏิบัติมากกว่าในระบบกฎหมาย เมื่อเทียบกับชาย เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งส่งผลให้มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงจำนวนมาก

ประเทศไทยมีอัตราการคุมขังผู้หญิงสูงสุดแห่งหนึ่งในโลก จากตัวเลขเชิงเปรียบเทียบล่าสุดพบว่า ในปี 2558 ประเทศไทยมีอัตราการคุมขังผู้หญิงสูงอันดับสองของโลก โดยมีสัดส่วนผู้ต้องขังหญิง 130 คนต่อประชากรหญิง 100,000 คน¹³ ในเดือนธันวาคม 2561 อัตราการคุมขังผู้หญิงของไทยเพิ่มสูงขึ้นไปอีกที่ 145 คนต่อผู้หญิง 100,000 คน¹⁴

อัตราการคุมขัง (incarceration rate หรือ prison population rate) หมายถึงจำนวนบุคคลที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจ (หรือภายใต้อำนาจทางกฎหมาย) ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ โดยคิดเป็นสัดส่วนต่อประชากร 100,000 คน

นอกจากนั้น ผู้หญิงจำนวนมากมีแนวโน้มที่จะถูกควบคุมตัวไกลจากบ้านของตนเอง เนื่องจากมีทัณฑสถานหญิงในประเทศไทยเพียงไม่กี่แห่ง (แปดแห่ง)¹⁵ และผู้หญิงมักถูกส่งตัวไปตามเรือนจำต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาการลงโทษที่ได้รับ¹⁶ สภาพเช่นนี้ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเสียเปรียบ มีโอกาสที่ครอบครัวจะเข้าเยี่ยมได้น้อยกว่า ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังหญิง รวมทั้งผลกระทบที่จะมีต่อการกลับเข้าสู่สังคมหลังได้รับการปล่อยตัว¹⁷

ผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยส่วนใหญ่มักยากจน และกระทำความผิดด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ¹⁸ กฎหมายยาเสพติดที่รุนแรงของไทย ส่งผลกระทบต่ออย่างมากโดยเฉพาะผู้หญิง รวมทั้งผู้หญิงยากจน ในเดือนพฤศจิกายน 2562 ผู้หญิง 34,000 คน หรือ 85.5% ของจำนวนผู้ต้องขังหญิงทั้งหมด ถูกคุมขังด้วยความผิดด้านยาเสพติด ซึ่งสูงกว่าจำนวนผู้ต้องขังชายในคดียาเสพติดที่มีอัตรา 79.5% [โปรดดูด้านล่าง ภาคผนวก, ตาราง 2]¹⁹

12 FIDH/สสส., Female inmates: Discrimination behind bars - รายงานคู่ขนานว่าด้วยการดำเนินงานตามอนุสัญญา ว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) ของไทย ระหว่างการทบทวนรายงานตามวาระฉบับที่หก และเจ็ดของไทย กรกฎาคม 2560, https://www.fidh.org/IMG/pdf/fidh_-_ucl_thailand_shadow_report_-_female_ผู้ต้องขัง_-_discrimination_behind_bars.pdf

13 Prison Policy Initiative, States of Women's Incarceration: The Global Context 2018, มิถุนายน 2561, <https://www.prisonpolicy.org/global/women/2018.html#methodology>

14 การคำนวณอัตราความหนาแน่นของผู้ต้องขังหญิงในไทย เป็นการคำนวณจากตัวเลขอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนธันวาคม 2561 ราชกิจจานุเบกษา, จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร 31 ธันวาคม 2561 จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/E/036/T_0032.PDF [ภาษาไทย]

15 เรือนจำทั้งแปดแห่งเป็นเรือนจำหญิงล้วน ประกอบด้วยทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง รัษฎบุรี; ทัณฑสถานหญิงชลบุรี; ทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก; เรือนจำชั่วคราวแคน้อย, เพชรบุรี ทัณฑสถานหญิงสงขลา ทัณฑสถานหญิงกลาง ทัณฑสถานหญิงธนบุรี ทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา

16 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), ผู้ต้องขังหญิง และการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพในประเทศไทย, พฤศจิกายน 2557, น.44

17 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), ผู้ต้องขังหญิง และการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพในประเทศไทย, พฤศจิกายน 2557, น. 44; Penal Reform International, Discrimination of women in criminal justice systems, มกราคม 2555, น.8

18 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), ผู้ต้องขังหญิงและการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพในประเทศไทย, พฤศจิกายน 2557, น.58

19 กรมราชทัณฑ์, รายงานสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่, 1 พฤศจิกายน 2562 [ภาษาไทย], http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2019-11-01&report=drug

10 **ต้นแบบชำรุด (Flawed Models)** การดำเนินงานตามมาตรฐานระหว่างประเทศในเรือนจำ 'ต้นแบบ' เพื่อผู้ต้องขังหญิงของไทย

การใช้โทษประหารกับคดียาเสพติด ยังส่งผลกระทบต่อผู้หญิงอีกด้วย ในบรรดาผู้ต้องขังหญิงที่ต้องโทษประหาร 58 จาก 59 คนหรือ 98% ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิดด้านยาเสพติด ณ เดือนตุลาคม 2562 [โปรดดูด้านล่าง ภาคผนวก, ตาราง 3]

ในเดือนกรกฎาคม 2560 ภายหลังจากทบทวนรายงานตามวาระฉบับที่หกและเจ็ดของไทย ซึ่งเป็นรัฐภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ คณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่อสตรี (CEDAW) เผยแพร่ข้อสังเกตเชิงสรุปซึ่งเสนอแนะให้รัฐบาลไทยดำเนินมาตรการเพื่อลดประชากรผู้ต้องขังหญิง “รวมทั้งการกำหนดโทษแบบที่ไม่ใช่การควบคุมตัว และการแก้ไขต้นเหตุที่แท้จริงอันเป็นเหตุให้ผู้หญิงกระทำความผิด รวมทั้งปัญหาความยากจน” คณะกรรมการ CEDAW ยังเรียกร้องรัฐบาลไทยให้ปรับปรุงสภาพสถานที่คุมขังผู้หญิง ให้สอดคล้องตามข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (หรือ ‘ข้อกำหนดเนลสัน แมนเดลา’) และข้อกำหนดแห่งสหประชาชาติเพื่อการปฏิบัติต่อนักโทษหญิงและมาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิง (หรือ ‘ข้อกำหนดกรุงเทพ’) เพื่อแก้ปัญหาความแออัดและประกันให้มีสถานที่และบริการอย่างเพียงพอ “โดยเฉพาะสำหรับผู้หญิงตั้งครรภ์และผู้หญิงที่ถูกควบคุมตัวพร้อมบุตร” คณะกรรมการ CEDAW ยังกระตุ้นทางการไทยให้ “ห้ามและใช้มาตรการโดยทันทีเพื่อยุติการค้นตัวที่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้หญิง”²⁰

20 คณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่อสตรี, ข้อสังเกตเชิงสรุปต่อการทบทวนรายงานตามวาระฉบับที่หกและเจ็ดของไทย, 24 กรกฎาคม 2560 UN Doc. CEDAW/C/THA/CO/6-7, ย่อหน้า 44 และ 45

4. การดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ ในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เพื่อผู้ต้องขังหญิง

ในปี 2561 สสส.ได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยมทัศนสถานเก้าจาก 12 แห่งซึ่งกรมราชทัณฑ์กำหนดให้เป็นเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เพื่อผู้ต้องขังหญิง ทั้งนี้เป็นไปตามโครงการเรือนจำต้นแบบ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างกรมราชทัณฑ์กับสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) (TIJ)²¹ เริ่มตั้งแต่ปี 2558²² เมื่อเดือนธันวาคม 2561 กรมราชทัณฑ์กำหนดให้เรือนจำ 12 แห่งเป็นเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ โดยอ้างว่าเรือนจำเหล่านี้ดำเนินงานตามข้อกำหนดแห่งสหประชาชาติเพื่อการปฏิบัติต่อนักโทษหญิงและมาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิง (หรือ ‘ข้อกำหนดกรุงเทพ’) ได้เป็นผลสำเร็จ²³

ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม 2561²⁴ ทีมงานจาก FIDH และ สสส.ได้เข้าเยี่ยมเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เก้าแห่ง ข้อค้นพบด้านล่างเป็นผลจากการสังเกตการณ์ระหว่างการเข้าเยี่ยม เราได้ขอเข้าเยี่ยมเรือนจำจังหวัดอุทัยธานี เป็นเรือนจำที่ 10 แต่ถูกปฏิเสธ [โปรดดูด้านล่าง การจำกัดการเข้าถึงเรือนจำ] ส่วนเรือนจำอีกสองแห่ง (เรือนจำอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ และเรือนจำจังหวัดนครราชสีมา) เพิ่งได้รับสถานะเรือนจำต้นแบบเมื่อปลายปี 2561 หลังสิ้นสุดการเข้าเยี่ยมของ FIDH/สสส.แล้ว

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและ มาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (**UN Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders**) หรือ ข้อกำหนดกรุงเทพ เป็นข้อกำหนดเพิ่มเติมจากข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (**Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners – SMRs**) ซึ่งให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อความต้องการเฉพาะด้านของผู้ต้องขังหญิง เป็นข้อตกลงที่ผ่านการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2553²⁵

ข้อกำหนด SMRs หรือ ‘ข้อกำหนดเนลสัน แมนเดลา’ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในฐานะมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กำหนดแนวทางอันเป็นที่ยอมรับในฐานะหลักการและการปฏิบัติที่ดีต่อผู้ต้องขังและการจัดการสถานที่คุมขัง มีการเห็นชอบข้อกำหนดเหล่านี้ในเบื้องต้นเมื่อปี 2500 และต่อมามีการเห็นชอบจากที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558²⁶

- 21 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) (TIJ) เป็นองค์การมหาชนที่ก่อตั้งขึ้นโดยรัฐบาลไทยเมื่อปี 2554 และได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติในฐานะเป็นสมาชิกของ Crime Prevention and Criminal Justice Program Network Institutes องค์การสหประชาชาติ ในปี 2559
- 22 ในปี 2558 TIJ ร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์พัฒนาโครงการเรือนจำต้นแบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่เรือนจำเกิดความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับข้อกำหนดกรุงเทพ และกระตุ้นให้ทัศนสถานหญิง/ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิงทั่วประเทศ ใช้นโยบายและดำเนินงานเพื่อให้เกิดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างสอดคล้องกับ ‘ข้อกำหนดกรุงเทพ’
- 23 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), TIJ เชิญชวนทุกภาคส่วนให้ลงนามรับรองรอบปีที่ 8 ของข้อกำหนดกรุงเทพ, 21 ธันวาคม 2561; สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), โครงการเรือนจำต้นแบบเพื่อการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ, มกราคม 2562
- 24 (1) เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา – 11 เมษายน 2561; (2) เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร – 23 เมษายน 2561; (3) ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง รัษฎบุรี – 25 เมษายน 2561; (4) ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ – 9 พฤษภาคม 2561; (5) เรือนจำอำเภอลำปาง – 10 พฤษภาคม 2561; (6) เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย – 11 พฤษภาคม 2561; (7) ทัศนสถานหญิงพิษณุโลก – 6 สิงหาคม 2561; (8) เรือนจำกลางจังหวัดตาก – 8 สิงหาคม 2561; (9) ทัศนสถานหญิงชลบุรี – 31 สิงหาคม 2561
- 25 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและ มาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ได้รับมติเห็นชอบในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ A/RES/65/229
- 26 ข้อกำหนด SMRs เดิมที่ได้อนุมัติเห็นชอบในที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเมื่อปี 2498 และได้รับการรับรองจากคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติในปี 2500 ข้อกำหนด SMRs ฉบับปรับปรุงได้รับมติเห็นชอบในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ A/RES/70/175

12 ต้นแบบชำรุด (Flawed Models) การดำเนินงานตามมาตรฐานระหว่างประเทศในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เพื่อผู้ต้องขังหญิงของไทย

เรือนจำ	ปีที่ก่อสร้าง	จังหวัด	จำนวนผู้ต้องขังหญิง (เมษายน 2561/ พฤศจิกายน 2562) ²⁷	ความจุ (ณ เดือน เมษายน 2561) ²⁸ (ผู้ต้องขังหญิง), 2.25 ตรม. ต่อคน	อัตราการกักขัง (ณ เดือน เมษายน 2561) ²⁹	จำนวนเจ้าหน้าที่เรือนจำ (ชาย/หญิง) / จำนวนเจ้าหน้าที่ต่อนักโทษ (ณ เดือนตุลาคม 2562) ³⁰	จำนวนพยาบาล (ช/ญ) ³¹
ทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง รัษฎบุรี	1979	ปทุมธานี	2,050/1,698	314	652%	66 (55/11) / 1:25	3 (0/3)
เรือนจำอำเภอดง	N/A	เชียงใหม่	180/188	43	418%	48 / 1:4	2 (0/2)
เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	1977	อยุธยา	474/571	159	298%	83 / 1:6	4 (3/1)
เรือนจำกลางจังหวัดตาก	N/A	ตาก	116/206	45	257%	62 / 1:2	2 (1/1)
ทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก	N/A	พิษณุโลก	980/1,029	436	225%	65 (4/61) / 1:16	2 (0/2)
เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร	1938	สมุทรสาคร	416/440	214	194%	75 / 1:5	1 (0/1)
เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย	1908	เชียงราย	955/969	496	192%	181 / 1:5	5 (2/3)
ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่	N/A	เชียงใหม่	2,014/2,202	1,152	175%	107 / 1:19	3 (0/3)
ทัณฑสถานหญิงชลบุรี	1986	ชลบุรี	97/1,369	1,032	94%	61 (3/58) / 1:22	2 (0/2)

27 กรมราชทัณฑ์, รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่, 1 เมษายน 2561 [ภาษาไทย], http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2018-04-01&report= ; กรมราชทัณฑ์, รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่, 1 พฤศจิกายน 2562 [ภาษาไทย], http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2019-11-01&report=

28 กรมราชทัณฑ์, ข้อมูลสถิติความแออัดของผู้ต้องขัง เรือนจำ/ทัณฑสถาน ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 2 เมษายน 2561, เมษายน 2561 [ภาษาไทย], <http://www.correct.go.th/?p=12360>

29 กรมราชทัณฑ์, ข้อมูลสถิติความแออัดของผู้ต้องขัง เรือนจำ/ทัณฑสถาน ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 2 เมษายน 2561, เมษายน 2561 [ภาษาไทย], <http://www.correct.go.th/?p=12360>

30 สถิติที่สสส.ได้รับจากกรมราชทัณฑ์เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2562

31 สถิติที่สสส.ได้รับจากกรมราชทัณฑ์เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2562

4.1 การจำกัดการเข้าถึงเรือนจำ

ในหลายเรือนจำที่เราเข้าเยี่ยม เจ้าหน้าที่กำหนดข้อจำกัดต่อที่มงานของ FIDH/สสส. ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการประเมินอย่างรอบด้าน อย่างไม่ลำเอียง และอย่างเป็นอิสระ ในแง่การปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพของเรือนจำหญิง ‘ต้นแบบ’ เหล่านี้

ในทุกเรือนจำ เจ้าหน้าที่อนุญาตให้เข้าเยี่ยมได้ ต่อเมื่อมีเวลามากเพียงพอในการเตรียมตัว นอกจากนั้นที่มงานของ FIDH/สสส. ยังไม่สามารถเข้าเยี่ยมเรือนจำจังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากเจ้าหน้าที่ปฏิเสธไม่ให้เข้าด้วยเหตุผลว่าทางเรือนจำอยู่ระหว่างการปรับปรุงภายใน

เราต้องเจอกับข้อห้ามของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการเข้าเยี่ยมเรือนจำสี่จากเก้าแห่ง ได้แก่ ทณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ัญบุรี เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทณฑสถานหญิงเชียงใหม่ และทณฑสถานหญิงพิษณุโลก ทีมเข้าเยี่ยมต้องเดินตามเจ้าหน้าที่เรือนจำเมื่อเข้าไปภายในสถานที่ เจ้าหน้าที่ปฏิเสธไม่ให้เข้าเยี่ยมในบางพื้นที่ที่ที่มงานร้องขอ โดยให้เข้าไปได้เฉพาะที่ที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้พาไป โดยให้เหตุผลว่าไม่มีเวลามากเพียงพอจึงไม่สามารถให้เข้าไปยังบางพื้นที่ที่ต้องการได้ ที่ทณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ัญบุรี ทีมผู้เข้าเยี่ยมมีโอกาสพูดคุยเฉพาะกับผู้ต้องขังที่ได้รับการมอบหมายจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ โดยเจ้าหน้าที่จะจับตามองอย่างใกล้ชิดระหว่างการสนทนา เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางจังหวัดตาก และทณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ได้อสาเข้ามาตอบแทนผู้ต้องขังในบางคำถาม ในทางตรงข้าม ที่เรือนจำอำเภอฝางและเรือนจำกลางจังหวัดตาก ทีมผู้เข้าเยี่ยมสามารถเข้าถึงในทุกพื้นที่โดยไม่มีข้อจำกัด การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำทั้งสองแห่ง ก็สามารถทำได้โดยไม่มีเจ้าหน้าที่อยู่ด้วย

ในระหว่างการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขัง พวกเขามักต้องนั่งลงบนพื้นอย่างเป็นระเบียบเพื่อรอทีมผู้เข้าเยี่ยม เป็นที่ชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ได้เตรียมการกับผู้ต้องขังมาก่อน ในเรือนจำส่วนใหญ่ เจ้าหน้าที่จะเดินไปพร้อมกับทีมผู้เข้าเยี่ยมในหลายพื้นที่ของเรือนจำ ส่วนใหญ่แล้วการพูดคุยสนทนาระหว่างทีมผู้เข้าเยี่ยมกับผู้ต้องขังมักเกิดขึ้นภายใต้การสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

4.2 ความแออัดยังคงดำรงอยู่ต่อไป มาตรการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการพิเศษ

ความแออัดระดับสูงยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เก้าแห่งที่ที่มงาน FIDH และ สสส. เข้าเยี่ยม ในช่วงที่เริ่มการเข้าเยี่ยมเรือนจำของ FIDH/สสส. ในเดือนเมษายน 2562 อัตราการกักขังในเรือนจำ

‘ต้นแบบ’ ทั้งเก้าแห่งยังอยู่ในระดับสูง โดยมีอัตราการกักขังต่ำสุดที่ 94% ที่ทณฑสถานหญิงชลบุรี ส่วนอัตราการกักขังสูงสุดที่ 652% อยู่ที่ทณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ัญบุรี อัตราการกักขังนี้คำนวณตามมาตรฐานของกรมราชทัณฑ์ โดยกำหนดให้มีพื้นที่ 2.25 ตรม.ต่อผู้ต้องขังหนึ่งคน อย่างไรก็ตาม มาตรการกักขังที่กำหนดไว้มีพื้นที่ 2.25 ตรม.ต่อผู้ต้องขังหนึ่งคน 1) ‘ความจุมาตรฐาน’ หมายถึงการมีพื้นที่ 2.25 ตรม.ต่อผู้ต้องขังหนึ่งคน 2) ‘ความจุเต็มที่’ หมายถึงการมีพื้นที่ 1.1 ตรม.ต่อผู้ต้องขังหนึ่งคน³² 3) ‘ความจุเต็มที่ 30%’ ซึ่งลดพื้นที่ต่อผู้ต้องขังหนึ่งคนลง 23%

ความจุอย่างเป็นทางการ: หมายถึงจำนวนสูงสุดของบุคคลที่สามารถพักอาศัยในระบบเรือนจำได้อย่างไม่แออัด โดยสอดคล้องกับมาตรฐานในประเทศนั้น ๆ

อัตราการกักขัง: ความจุอย่างเป็นทางการ (ซึ่งไม่แออัด) เปรียบเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังราชทัณฑ์เป็นเปอร์เซ็นต์ของจำนวนความจุ อัตราการคุมขังที่คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ สะท้อนให้เห็นว่าระบบเรือนจำมีผู้ต้องขังมากกว่าการออกแบบของเรือนจำ และมากเพียงใด

โปรดสังเกตว่า อัตราการกักขังจะไม่เท่ากับระดับความแออัด ทั้งนี้เพราะความจุอย่างเป็นทางการหมายถึงจำนวนบุคคลสูงสุดที่เรือนจำรองรับได้ โดยสอดคล้องกับมาตรฐานประเทศนั้น ๆ

32 จำนวนพื้นที่ต่อผู้ต้องขังหนึ่งคนอยู่ที่ 1.1 ตรม.สำหรับผู้หญิง และ 1.2 ตรม. สำหรับผู้ชาย

เหลือเพียง 0.85 ตอม.³³ วิธีการวัดที่ใช้ส่งผลให้เจ้าหน้าที่สามารถอ้างอัตราการกักขังที่น้อยลง ทำให้ปัญหาความแออัดดูไม่ร้ายแรงมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกัน คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (ICRC) กำหนดพื้นที่ขั้นต่ำที่ 3.4 ตอม.ต่อผู้ต้องขังหนึ่งคนในสภาพที่เป็นการขังแบบคู่หรือขังรวม³⁴

จากสถิติของกรมราชทัณฑ์ระหว่างเดือนเมษายน 2561 ถึงพฤศจิกายน 2562 จำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มขึ้นในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ แปรจากเก้าแห่งที่ FIDH/สสส. ได้เข้าเยี่ยม และโดยรวมยังเพิ่มขึ้น 6%

แม้สถิติอย่างเป็นทางการชี้ว่า เรือนจำ ‘ต้นแบบ’ มีสภาพแออัดอย่างมาก (เปรียบเทียบกับ ‘ความจุมาตรฐาน’) แต่ทีมผู้เข้าเยี่ยมก็ประสบปัญหาในการประเมินอัตราการกักขังในเรือนจำทั้งเก้าแห่งที่เข้าเยี่ยม เนื่องจากมีข้อจำกัดในการเข้าเยี่ยม โดยเจ้าหน้าที่มักควบคุมระหว่างการเข้าเยี่ยม และทางทีมงานไม่สามารถเข้าเยี่ยมเรือนนอนนักโทษทุกแห่งได้ และไม่สามารถพูดคุยกับผู้ต้องขังโดยไม่มีเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายอยู่ร่วมด้วยได้

เรือนจำจังหวัดสมุทรสาครมีสภาพที่แออัดเกินไป เมื่อทีมผู้เข้าเยี่ยมเข้าไปในพื้นที่ ผู้ต้องขังต่างนั่งบนพื้นและต้องขยับตัวออกไปเพื่อให้ทีมงานเดินผ่านไปได้ ในเรือนจำที่ใหญ่กว่า เช่น ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ทางเรือนจำได้แยกนักโทษเด็ดขาดออกจากผู้ต้องขังอื่น ๆ ที่ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ระบุว่าความจุปรกติอยู่ที่ผู้ต้องขัง 50 คนต่อห้องขนาด 55.5 ตอม. ซึ่งความจริงเป็นห้องที่ออกแบบมาเพื่อรองรับผู้ต้องขัง 38-43 คน พื้นที่ที่จัดไว้ให้เท่ากับลูกอ่ออยู่ที่ 1.26 ตอม.

ตามความเห็นของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ ไม่ควรจัดให้ผู้ต้องขังกว่า 40-50 คนต้องหลับนอนอยู่ในห้องเดียวกัน และให้ทำได้ต่อเมื่อพื้นที่ การระบายอากาศและระบบแสงสว่างสอดคล้องกับเงื่อนไขที่แนะนำโดยคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ³⁵ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศมีข้อสังเกตว่า หากมีผู้ต้องขังเกินกว่าจำนวนที่กำหนดนี้ จะทำให้ผู้ต้องขังประสบปัญหาการเข้าถึงบริการที่จำเป็นทั้งห้องน้ำและการใช้ห้องน้ำ ทั้งยังเป็นการยากที่จะแน่ใจได้ว่าผู้ต้องขังทุกคนจะได้รับความปลอดภัยตามมาตรฐานขั้นต่ำ³⁶

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอน “จะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ”³⁷

ที่เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ต้องขังให้ข้อมูลว่า มีการเปิดไฟในเรือนนอนตลอดคืน ผู้ต้องขังคนหนึ่ง ที่เรือนจำอำเภอฝางยังให้ข้อมูลว่า มีการเปิดไฟตอนกลางคืน ทำให้เกิดปัญหาในการนอน (ทั้งในแง่การมองเห็นและความร้อน) พวกเขาเคยเรียกร้องให้หรี่ไฟตอนกลางคืน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ในหลายเรือนจำมีระบบระบายอากาศเพียงพอ ช่วงฤดูหนาว เรือนจำจะมีการแจกจ่ายผ้าห่มเพิ่มเติม

คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศกำหนดว่า ไม่ควรเปิดไฟฟ้าแสงสว่างเทียมตลอด 24 ชั่วโมงในพื้นที่ที่ผู้ต้องขังนอน และแสงสว่างไม่ควรมากเกินไปจนรบกวนการหลับนอนของผู้ต้องขัง³⁸ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศยังระบุว่า ขนาดช่องหน้าต่างและช่องเปิดทั้งหมดในห้องขังหรือพื้นที่พักอาศัย ไม่ควรมีสัดส่วนน้อยกว่า 10% ของพื้นที่ห้อง และผู้ต้องขังควรสามารถมองเห็นสิ่งแวดล้อมภายนอกได้³⁹

33 กรมราชทัณฑ์, ข้อมูลสถิติความแออัดของผู้ต้องขัง เรือนจำ/ทัณฑสถาน ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 2 เมษายน 2561, เมษายน 2561 [ภาษาไทย], <http://www.correct.go.th/?p=12360>

34 คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (ICRC), น้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, สิงหาคม 2548, น. 25; ICRC, แนวปฏิบัติเสริมด้านน้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, เมษายน 2555, น. 32-33

35 ICRC, น้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, สิงหาคม 2548, น. 25-26

36 ICRC, แนวปฏิบัติเสริมด้านน้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, เมษายน 2555, น. 36

37 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 13

38 ICRC, แนวปฏิบัติเสริมด้านน้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, เมษายน 2555, น. 20, น. 37

39 ICRC, แนวปฏิบัติเสริมด้านน้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, เมษายน 2555, น. 37

แม่ที่มีลูกอ่อน

แม้จะมีความพยายามปรับปรุงเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ตั้งขังที่ตั้งครรภ์และผู้ตั้งขังหญิงที่มีลูกอ่อน แต่เรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เหล่านี้ยังคงไม่สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพ ได้

Photo: Woman_baby.jpg: ผู้ตั้งขังหญิงกับลูกชายวัยหนึ่งเดือนที่เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา © William Davies / AFP

ที่เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และทัณฑสถานหญิงชลบุรี มีการจัดห้องเป็นพิเศษให้กับแม่ที่มีลูกอ่อน แยกจากเรือนนอนของผู้ตั้งขังทั่วไป ที่ทัณฑสถานหญิงชลบุรี มีการพาทีมผู้เข้าเยี่ยมไปชมเรือนนอนสำหรับแม่ที่มีลูกอ่อน เรือนจำกลางจังหวัดตากอนุญาตให้ลูกอ่อนอยู่ในเรือนจำพร้อมกับแม่ได้จนกระทั่งอายุครบหนึ่งปี หลังจากนั้นต้องออกจากเรือนจำไปอยู่กับญาติหรือสถานสงเคราะห์ ที่ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่และเรือนจำอำเภอฝาง ที่อยู่ใต้อุบัติบัตรจะตรงกับที่อยู่ของเรือนจำ ซึ่งอาจทำให้เกิดตราบาปในอนาคต

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ตั้งขังระบุว่า “ในเรือนจำหญิงจะต้องจัดที่อยู่และดูแลเฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด ตลอดทั้งจัดให้ เท่าที่จะทำได้ เด็กได้คลอดนอกเรือนจำ แต่ถ้าหากเด็กต้องคลอดในเรือนจำ ก็จะต้องไม่ระบุในสูติบัตรว่าเกิดในเรือนจำ”⁴⁰

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ตั้งขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง กำหนดให้ผู้ตั้งขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร “ได้รับคำแนะนำด้านสุขภาพและโภชนาการตามโครงการที่ออกแบบและดูแลโดยผู้ปฏิบัติงานด้านสุขภาพที่มีคุณสมบัติเหมาะสม” และต้องจัดให้มี “อาหารอย่างเพียงพอตามเวลาที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพ และโอกาสที่จะได้ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ” โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย สำหรับผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ เด็กอ่อน เด็กทั่วไป และแม่ที่ให้นมบุตร”⁴¹

ผู้ตั้งขังผู้สูงวัย ผู้พิการ และคนป่วย

ที่เรือนจำอำเภอฝาง ผู้ตั้งขังผู้สูงวัย ผู้พิการ และคนป่วยหนักจะได้พักในเรือนนอนเดียวกันที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย ผู้ตั้งขังที่ป่วยเป็นวัณโรค มะเร็งต่อมไทรอยด์ ผู้มีเชื้อเอชไอวี และผู้สูงวัยจะพักในเรือนนอนเดียวกัน

40 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ตั้งขัง, ข้อ 28

41 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ตั้งขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง, ข้อ 48(1)

4.3 ปัญหาด้านน้ำและสุขอนามัย

น้ำและสุขอนามัยยังคงเป็นปัญหาในเรือนจำหลายแห่ง โดยเฉพาะช่วงฤดูร้อนซึ่งอาจขาดแคลนน้ำ เรือนจำบางแห่งยังไม่สามารถให้ผู้ต้องขังเข้าถึงห้องน้ำได้ตลอด 24 ชั่วโมง ส่วนในเรือนจำแห่งอื่น ห้องน้ำอาจใช้งานไม่ได้บางช่วงเวลา เจ้าหน้าที่ที่เรือนจำกลางจังหวัดตากอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้ห้องน้ำได้ทุกสองชั่วโมงเท่านั้น ส่วนผู้ต้องขังที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงรายระบุว่า ส่วนใหญ่สวมหมวกจะตัน

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระบุว่า “มีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม ไม่ประเจิดประเจ้อ”⁴²

ในเรือนจำทั้งเก้าแห่ง ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้อาบน้ำสองครั้งต่อวัน โดยมีการจำกัดปริมาณน้ำและระยะเวลาของการอาบน้ำแต่ละรอบ ขึ้นอยู่กับฝ่ายจัดการของแต่ละเรือนจำ ในแง่การควบคุมน้ำ เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือนักโทษ ‘ผู้ช่วย’ จะเป็นผู้ควบคุมเวลาเปิดและปิดน้ำ ในทุกเรือนจำจะเป็นที่อาบน้ำแบบรวม ไม่มีเรือนจำใดมีห้องน้ำแยกเป็นส่วนตัว ที่เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร เรือนจำกลางจังหวัดตาก และทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ มีการติดตั้งท่อประปาไฟฟ้าและมีฝักบัวสำหรับผู้ต้องขังแต่ละคน ซึ่งถือว่าถูกสุขลักษณะมากกว่าการตักอาบจากถังกักน้ำ ส่วนที่เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาใช้วิธีตักอาบจากถังกักน้ำ

ผู้ต้องขังที่เรือนจำอำเภอฝาง และเรือนจำกลางจังหวัดเชียงรายให้ข้อมูลว่า ใช้น้ำบาดาลเพื่ออาบน้ำและซักผ้าช่วงฤดูร้อน การขาดแคลนน้ำส่งผลกระทบต่อเรือนจำเหล่านี้ เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังบางส่วนต้องอาบน้ำเพียงหนึ่งครั้งต่อวัน ที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงรายไม่มีการจัดพื้นที่ตากผ้าให้มากเพียงพอ ส่งผลให้ในบางครั้งผู้ต้องขังต้องสวมเสื้อผ้าเปียก ซึ่งอาจทำให้เกิดโรคผิวหนัง

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า ที่อาบน้ำชำระร่างกายต้องเพียงพอต่อสุขลักษณะ⁴³ นอกจากนี้ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศยังกำหนดว่า การจัดหาผ้าต้องพอเพียงเพื่อให้มีปริมาณการไหลอย่างพอเหมาะไปถึงที่อาบน้ำ และห้องสวมตลอดทั้งวัน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีความต้องการใช้น้ำมาก⁴⁴

ผู้ต้องขังประสบปัญหาการขาดแคลนผ้าอนามัยและอุปกรณ์อาบน้ำในหลายเรือนจำ ทั้งยังมีการขาดแคลนผงซักฟอก ในบางครั้ง ผู้ต้องขังต้องใช้ผ้าเช็ดตัวร่วมกัน เพราะผู้ต้องขังไม่ได้มีผ้าเช็ดตัวทุกคน มีการแจกจ่ายผ้าอนามัยให้กับผู้ต้องขังหญิงทุกเดือนหรือทุกไตรมาส ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ธัญบุรี เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย และทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ผู้ต้องขังให้ข้อมูลว่า ผ้าอนามัยที่แจกไม่เพียงพอ ทำให้ต้องไปซื้อที่ร้านค้าในเรือนจำ ผู้ต้องขังที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงรายให้ข้อมูลว่า มีการแจกชุดชั้นในให้ไม่เพียงพอ กรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีคนมาเยี่ยม (ปรกติคนที่มาเยี่ยมมักนำข้าวของเครื่องใช้เพิ่มเติมมาให้) ผู้ต้องขังคนนั้นต้องขอให้ทางเรือนจำจัดให้เป็น ‘นักโทษนอกถา’ ซึ่งหากได้สถานะเช่นนั้น จะทำให้ผู้ต้องขังได้รับแจกผงซักฟอกและสบู่เพิ่มเติม การจัดสถานะเช่นนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่

42 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 15

43 ข้อ 16 ของข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ที่อาบน้ำและฝักบัวต้องติดตั้งให้เพียงพอแก่จำนวนผู้ต้องขังทุกคนที่จะอาบน้ำโดยมีอุณหภูมิที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และให้สามารถอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดได้บ่อยตามความจำเป็นตามฤดูกาลและตามสภาพของแต่ละภูมิภาค โดยอย่างน้อยควรให้ผู้ต้องขังได้อาบน้ำสัปดาห์ละครั้งหากอยู่ในภูมิภาคเขตอบอุ่น”

44 ICRC, แนวปฏิบัติเสริมด้านน้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, เมษายน 2555, น. 54

คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศกำหนดว่า ควรจัดหาผ้าอนามัยให้ผู้หญิงเมื่อมีประจำเดือนอย่างเพียงพอต่อความต้องการของแต่ละคน⁴⁵ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิงกำหนดว่า สถานที่คุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิงควรจัดให้มีเครื่องใช้ที่จำเป็นด้านสุขอนามัยเฉพาะของผู้หญิง รวมทั้งผ้าอนามัยซึ่งควรจัดให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย⁴⁶

4.4 อาหารไม่ได้อาหาร

คุณค่าทางโภชนาการและปริมาณอาหารในเรือนจำเป็นข้อกังวลอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังยากจนซึ่งไม่สามารถซื้ออาหารเพิ่มเติมจากร้านค้าในเรือนจำหรือร้านค้าภายนอกได้

เรือนจำทั้งเก้าแห่งจัดบริการอาหารสามมื้อต่อวัน ผู้ต้องขังจากเรือนจำกลางจังหวัดตาก และเรือนจำกลางจังหวัดเชียงรายให้ข้อมูลว่า อาหารไม่อร่อย ผู้ต้องขังมักต้องเติมผงชงรสเข้าไปเพื่อให้รสชาติอาหารดีขึ้น อาหารในเรือนจำมีเนื้อสัตว์ไม่มากนัก และเป็นเนื้อที่ด้อยคุณภาพ ในบางครั้งผู้ต้องขังต้องซื้ออาหารเพิ่มจากร้านค้าในเรือนจำ เรือนจำทั้งเก้าแห่งจัดให้มีอาหารฮาลาลสำหรับผู้ต้องขังมุสลิม ในบางกรณี ที่เรือนจำอำเภอฝาง ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง ัญญบุรี เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร และเรือนจำกลางจังหวัดตาก จะจัดให้มีผลไม้หรือของหวานในช่วงท้ายของแต่ละมื้อด้วย ที่เรือนจำกลางจังหวัดตาก ผู้ต้องขังสามารถขอให้เจ้าหน้าที่เรือนจำช่วยส่งอาหารและส่งเข้ามาในเรือนจำได้

ที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย แม่ที่มีลูกอ่อนจะได้รับไข่ต้มหนึ่งใบและนมหนึ่งกล่องต่อวัน ส่วนลูกจะได้รับไข่หนึ่งใบต่อวันเพิ่มเติมจากอาหารที่ได้รับในแต่ละวัน

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารที่จัดให้เป็นเวลาโดยเรือนจำ อันมีประโยชน์และเพียงพอต่อสุขภาพและเพื่อความแข็งแรงแห่งร่างกาย โดยต้องจัดปรุงอย่างสะอาด และจัดให้อย่างเป็นระเบียบ”⁴⁷

ผู้ต้องขังแต่ละคนได้รับแจกขวดแก้วหรือพลาสติกไว้เติมน้ำดื่มที่ผ่านการกรอง ในเรือนจำหลายแห่ง ยังมีการจัดน้ำทั้งเย็นและร้อนไว้ให้ดื่มด้วย

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “น้ำต้องจัดไว้เพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนได้ดื่มเมื่อต้องการ”⁴⁸

4.5 บริการการดูแลสุขภาพก็ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำ

แม้จะจัดให้มีบริการการดูแลสุขภาพบางอย่าง แต่ยังมีช่องว่างจำนวนมากระหว่างบริการที่เรือนจำจัดให้เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ

ไม่มีแพทย์ประจำในเรือนจำ

เรือนจำเหล่านี้ไม่มีแพทย์ประจำแม้แต่แห่งเดียว มีเฉพาะทัศนสถานหญิงพิษณุโลก ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ และทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง ัญญบุรี ซึ่งมีพยาบาลในเรือนจำที่ใช้บริการได้ตลอด 24 ชั่วโมง ส่วนในเรือนจำแห่งอื่นพยาบาลจะมาทำหน้าที่เฉพาะช่วงกลางวัน หากมีเหตุฉุกเฉินตอนกลางคืน เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องส่งผู้ต้องขัง

45 ICRC, แนวปฏิบัติเสริมด้านน้ำ สุขอนามัย และที่อยู่อาศัยในเรือนจำ, เมษายน 2555, น. 61

46 ข้อ 5 ของข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิงกำหนดว่า “สถานที่คุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิงควรมีสสิ่งอำนวยความสะดวกและของใช้จำเป็นต่อสุขอนามัยของผู้หญิง รวมถึงการจัดหาผ้าอนามัยโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ และการจัดให้น้ำอย่างเพียงพอสำหรับการดูแลสุขภาพของส่วนตัวของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงที่ทำหน้าที่ปรุงอาหาร ผู้ต้องขัง หญิงตั้งครรภ์ อยู่ในระหว่างให้นมบุตร หรือมีประจำเดือน”

47 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 22(1)

48 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 22(2)

ไปที่โรงพยาบาลใกล้เคียง ที่ทัศนสถานหญิงชลบุรี และเรือนจำกลางจังหวัดตาก จะมีนักโทษ ‘ผู้ช่วย’ ช่วยพยาบาลทำงาน

จากการศึกษาของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม (วปส.) เมื่อปี 2560 พบว่า สามารถแบ่งการตรวจรักษาโรคในเรือนจำได้เป็นสองประเภท กล่าวคือ การตรวจโดยแพทย์ทั่วไปจากโรงพยาบาล และการตรวจโดยทีมแพทย์เคลื่อนที่⁴⁹ แต่ละเรือนจำจะจัดให้มีบริการตรวจรักษาโดยมีความถี่แตกต่างกันไป (ทั้งการตรวจโดยแพทย์จากโรงพยาบาลหรือทีมแพทย์เคลื่อนที่) ตั้งแต่หนึ่งครั้งต่อสัปดาห์ไปจนถึง 1-2 ครั้งต่อปี⁵⁰ งานศึกษานี้ชี้ว่า ในบางกรณีเจ้าหน้าที่ปฏิเสธคำขอของผู้ต้องขังที่ต้องการไปโรงพยาบาลนอกเรือนจำ ที่เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ (57%) มักถูกปฏิเสธเมื่อขอไปรักษาตัวภายนอก โดยเจ้าหน้าที่อ้างว่ามีโรงพยาบาลในเรือนจำอยู่แล้ว ซึ่งเพียงพอต่อการรักษาพยาบาลอีก 28% ถูกปฏิเสธเนื่องจากไม่มีสิทธิตามหลักประกันสุขภาพ (ซึ่งเป็นบริการเฉพาะสำหรับผู้มีสัญชาติไทย) ส่วนอีก 14% ถูกปฏิเสธเนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่ที่เดินทางไปพร้อมกับพวกเขาที่โรงพยาบาลได้ในทำนองเดียวกัน ที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ซึ่งถูกปฏิเสธไม่ให้ไปรักษาตัวภายนอก (43.8%) มักได้รับแจ้งว่าเป็นเพราะสามารถขอการรักษาจากโรงพยาบาลในเรือนจำได้ ส่วนอีก 37.5% ถูกปฏิเสธเนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่เรือนจำเพียงพอ 6% ถูกปฏิเสธเนื่องจากไม่มีสิทธิตามหลักประกันสุขภาพ และ 12% ถูกปฏิเสธด้วยเหตุผลอย่างอื่น (เช่น หมอไม่ว่าง)⁵¹

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “การให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังเป็นความรับผิดชอบของรัฐ โดยผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมายของตน”⁵²

บริการด้านทันตกรรมไม่เพียงพอ

ในเรือนจำหลายแห่ง ทันตแพทย์จะมาตรวจทุกสองหรือสามเดือน ผู้ต้องขังที่ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่บอกว่า เธอต้องเอาที่จัดฟันออกเอง เพราะไม่สามารถไปพบทันตแพทย์ได้ ที่ทัศนสถานหญิงชลบุรี ทันตแพทย์จะมาตรวจเพียงหนึ่งครั้งต่อปี สถานการณ์ที่ทัศนสถานหญิงพิษณุโลกดีกว่า เนื่องจากทันตแพทย์จะมาตรวจที่เรือนจำทุกเดือน ที่ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ มีห้องสำหรับงานตรวจทันตกรรม ส่วนที่เรือนจำหญิงเชียงใหม่และเรือนจำอำเภอฝาง มีบริการเฉพาะการถอนฟันเท่านั้น

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “บริการรักษาพยาบาลจะต้องมีคณะทำงานสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างเพียงพอสำหรับหน่วยบริการด้านการรักษาพยาบาลที่เป็นอิสระ และมีศักยภาพด้านการแพทย์อย่างเต็มที่ โดยควรมีความเชี่ยวชาญอย่างเพียงพอทั้งด้านจิตวิทยาและจิตเวช และต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านทันตกรรมที่มีคุณภาพด้วย”⁵³

การขาดการดูแลด้านสุขภาพจิต

กรมราชทัณฑ์จัดทำแบบสำรวจคัดกรองด้านสุขภาพจิตเรียกว่า ‘แบบสำรวจด้านสุขภาพจิตของนักโทษ’ ซึ่งมีการแจกจ่ายไปยังทุกเรือนจำ ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง รัษฎบุรีมี ‘ศูนย์ความสุข’ ซึ่งทำการประเมินด้านสุขภาพจิตรวมทั้งให้คำปรึกษา นักจิตเวชจะมาตรวจที่เรือนจำเป็นครั้งคราว อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังที่เรือนจำอำเภอฝางบอกว่า เป็นแค่ “กระบวนการสั้น ๆ” โดยไม่มีการให้คำปรึกษาที่เรือนจำอำเภอฝาง

49 ทีมแพทย์เคลื่อนที่ หมายถึง หน่วยแพทย์ที่เดินทางไปให้บริการด้านการแพทย์ในเรือนจำ โดยมักจะเป็นการเข้าเยี่ยมภายใต้โครงการหรือโอกาสพิเศษ

50 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, กุลภา วจนสาระ, ป่วยไข้ในเรือนจำ : ปัญหาสุขภาพและการเข้าถึงบริการ, ตุลาคม 2562, น. 123 [ภาษาไทย], <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/FileUpload/PDF/Report-File-562.pdf>

51 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, กุลภา วจนสาระ, ป่วยไข้ในเรือนจำ : ปัญหาสุขภาพและการเข้าถึงบริการ, ตุลาคม 2562, น. 111 [ภาษาไทย], <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/FileUpload/PDF/Report-File-562.pdf>

52 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 24(1)

53 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 25(2)

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “หากเป็นไปได้ เจ้าหน้าที่เรือนจำควรประกอบด้วยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษอย่างเพียงพอ ทั้งที่เป็นนักจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือ”⁵⁴ ในทำนองเดียวกัน ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิงกำหนดว่า ต้องจัดให้มี “บริการดูแลด้านสุขภาพจิตและโครงการบำบัดฟื้นฟูที่ครอบคลุม โดยคำนึงความต้องการเฉพาะราย ความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ และผลกระทบจากประสบการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจอย่างรุนแรง” ให้กับผู้ต้องขังหญิงที่ต้องการการดูแลด้านสุขภาพจิต [...]”⁵⁵

การขาดการคัดกรองด้านสุขภาพที่จำเป็นของผู้หญิง

ที่เรือนจำอำเภอฝาง จะมีบริการตรวจคัดกรองวัณโรคและมะเร็งปากมดลูกทุกปี ที่เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร ผู้ต้องขังสามารถลงทะเบียนขอรับการตรวจแปป smear สำหรับมะเร็งปากมดลูกได้ที่ทัณฑสถานหญิงชลบุรี มีบริการคัดกรองการมีเชื้อเอชไอวี มะเร็งปากมดลูก และมะเร็งเต้านมสำหรับผู้ต้องขังที่มีอายุกว่า 30 ปีขึ้นไป ที่เรือนจำกลางจังหวัดตาก มีบริการคัดกรองเอชไอวีและมะเร็งปากมดลูกทุกปี ที่ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย เรือนจำกลางจังหวัดตาก และเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร มีการจัดอบรมการคัดกรองมะเร็งเต้านมเบื้องต้น

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง กำหนดว่าผู้ต้องขังหญิงพึงได้รับบริการด้านการป้องกันโรคที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง รวมทั้งการตรวจแปป smear และการคัดกรองมะเร็งเต้านม มะเร็งทางนรีเวช “เช่นเดียวกับผู้หญิงช่วงวัยเดียวกัน ในชุมชนภายนอก”⁵⁶ ทั้งยังกำหนดว่า “เรือนจำควรส่งเสริม และพัฒนาแนวทางการป้องกันการติดเชื้อเอช ไอ วี การดูแลรักษาผู้ป่วยอาทิการใช้ระบบเพื่อนสอนเพื่อน”⁵⁷

โรคเรื้อรังทั่วไป

เรือนจำจะมีบัญชียาที่จัดทำโดยกรมราชทัณฑ์ หลายเรือนจำเกิดการระบาดของโรคต่าง ๆ รวมทั้งโรคไตและความดันโลหิตสูง ที่ทัณฑสถานหญิงชลบุรี โรคเบาหวานและตื่นเต้นกังวลเป็นอาการทั่วไปของผู้ต้องขัง ไม่มีบริการรักษาให้กับผู้ต้องขังที่มีอาการลงแดงจากยาเสพติด ที่ทัณฑสถานหญิงชลบุรี เจ้าหน้าที่เรือนจำบอกว่า มีการจัดให้ผู้ต้องขังที่มีอาการลงแดงดังกล่าวได้บริโภคอาหารที่มีรสหวานจำนวนมาก

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง กำหนดว่า “การให้บริการด้านสุขภาพในเรือนจำควรจัดหรือส่งเสริมให้มีกิจกรรมการบำบัดเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ติด สารเสพติด [...]”⁵⁸

มีรายงานการเสียชีวิตหนึ่งคนช่วงต้นปี 2561 ที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย โดยผู้ต้องขังเสียชีวิตจากโรคเอสแอลอี (โรคพุ่มพวง) เรือนจำเคยส่งเธอไปที่โรงพยาบาลครั้งหนึ่งแล้ว และต่อมาส่งกลับมาที่เรือนจำ เรือนจำระบุว่าอาการของเธอลุกลามไปมาก จนแพทย์ไม่สามารถทำการรักษาได้ เป็นเหตุให้เธอพักอาศัยอยู่ในเรือนนอนของเรือนจำ ร่วมกับเพื่อนผู้ต้องขังคนอื่นและอดีตผู้ต้องขังที่เคยเป็นพยาบาล จนกระทั่งเธอเสียชีวิต

ช่วงเราเข้าเยี่ยม มีรายงานว่าผู้ต้องขังประมาณ 30 คนมีเชื้อเอชไอวีที่ทัณฑสถานหญิงชลบุรี

บริการแพทย์ทางเลือก

มีเรือนจำอำเภอฝางเพียงแห่งเดียวที่พบผู้ต้องขังซึ่งใช้การแพทย์ทางเลือก กลุ่มผู้ต้องขังที่เรือนจำนี้ใช้วิธีการรักษาที่เรียกว่า ‘กัว’ โดยการนำถั่วหลายใบมาวางบนผิวหนังของคนไข้ ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เพื่อให้ดูดสารพิษและกระตุ้นการไหลเวียนของเลือดในส่วนต่าง ๆ ไม่มีข้อมูลว่า การรักษาเช่นนี้ส่งผลในเชิงบวกหรือลบอย่างไร

54 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 78(1)

55 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง, ข้อ 12

56 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง, ข้อ 18

57 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง, ข้อ 14

58 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง, ข้อ 15

4.6 สภาพการใช้แรงงานผู้ต้องขังที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ

การใช้แรงงานผู้ต้องขังและสภาพการทำงาน ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก ในแง่ “การจ่ายค่าตอบแทนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม”

ที่เรือนจำทั้งเก้าแห่งมีการฝึกอบรมด้านอาชีพให้กับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะได้รับค่าแรงต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 (แก้ไขเพิ่มเติมปี 2562) เนื่องจากถือว่าการใช้แรงงานผู้ต้องขังเป็น ‘การฝึกอาชีพอย่างหนึ่ง’ อัตราค่าแรง นโยบายการจัดการด้านการทรัพยากรมนุษย์และระยะเวลาการจ่ายเงิน จะเป็นไปตามดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของแต่ละเรือนจำ

ผู้ต้องขังในหลายเรือนจำมักทำงานเย็บเสื้อ รีดเสื้อ ทำขนมปัง ทำผม นวด และตัดเย็บ ในบางกรณี การจัดงานให้จะขึ้นอยู่กับระดับชั้นของผู้ต้องขังแต่ละคน ที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง รัชบุรี มีรูปแบบการทำงานที่หลากหลาย ทั้งการตัดเย็บ การทำสร้อยคอทองคำด้วยมือ การเป็นพนักงานตอบคำถามทางโทรศัพท์ และการเย็บกางเกง

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า ควร “จัดให้มีระบบจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานของผู้ต้องขังอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม”⁵⁹ และ “การใช้แรงงานในเรือนจำต้องไม่ก่อให้เกิดความเจ็บปวด”⁶⁰ ทั้งยังกำหนดว่า “หากเป็นไปได้ ให้จัดให้มีงานในลักษณะที่สนับสนุนหรือเพิ่มพูนความสามารถของผู้ต้องขังที่จะหาเลี้ยงชีพได้อย่างสุจริตภายหลังได้รับการปล่อยตัว”⁶¹

ผู้ต้องขังที่ทัศนสถานหญิงชลบุรี จะจ้างงานกันเองอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การจ้างให้ซักผ้า ผู้ต้องขังคนหนึ่งอาจมีรายได้ประมาณ 300 บาท⁶² ต่อเดือน จากการรับซักผ้าให้ผู้ต้องขังคนอื่น ผู้ต้องขังซึ่งทำงานในแผนกขนมปังที่เรือนจำกลางจังหวัดตากบอกว่า ในบางสัปดาห์พวกเขาต้องทำงานทั้งวันเสาร์และอาทิตย์ ที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย มีการเปิดร้านทำผมเพื่อให้บริการกับผู้ต้องขัง รวมทั้งยังเป็นที่พักอาศัยทำผมให้กับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่มีฝีมือในการทำผมสามารถทำงานในร้านนี้โดยได้รับค่าตอบแทน 900-2,000 บาทต่อเดือน ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่เปิดร้านนวดในเรือนจำ เป็นการฝึกให้ผู้ต้องขังนวดให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ต้องขังคนหนึ่งบอกว่าเธอทำเงินได้ประมาณ 18,000 บาทต่อเดือน

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ระยะเวลาการทำงานแต่ละวันและแต่ละสัปดาห์ของผู้ต้องขังต้องกำหนดให้สอดคล้องกับกฎหมายแรงงาน หรือตามระเบียบในเรือนจำ ทั้งนี้โดยอยู่บนพื้นฐานข้อกำหนดหรือประเด็นการปฏิบัติที่ใช้กับการจ้างแรงงานโดยทั่วไป”⁶³ ทั้งยังกำหนดว่า ต้องกำหนดระยะเวลาการทำงาน “ให้มีเวลาเพียงพอต่อการศึกษาเล่าเรียนและกิจกรรมอย่างอื่น ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นเพื่อการปฏิบัติและการฟื้นฟูผู้ต้องขัง”⁶⁴

ผู้ต้องขังมีโอกาสทำงานนอกเรือนจำได้เช่นกัน แม้ว่าจะเป็นงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่ผู้ต้องขังก็อยากทำเพราะเป็นโอกาสที่จะได้ออกไปใช้เวลาอยู่นอกเรือนจำ ผู้ต้องขังที่มีโอกาสทำงานแบบนี้ต้องมีประวัติความประพฤติดี และต้องไม่ใช่ผู้กระทำผิดซ้ำ

4.7 การติดต่อกับโลกภายนอกถูกจำกัดอย่างไม่มีเหตุผล

ระเบียบควบคุมทำให้การติดต่อกับโลกภายนอกของผู้ต้องขังหญิงถูกจำกัดอย่างไม่มีเหตุผล ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการเยี่ยมตามจำนวนผู้เข้าเยี่ยมที่กำหนด และไม่สามารถใช้โทรศัพท์สาธารณะในเรือนจำได้

ที่เรือนจำกลางจังหวัดตาก เปิดให้มีการเยี่ยมเป็นพิเศษทุกวันศุกร์สำหรับแม่ที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 18 เดือน

59 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 103(1)

60 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 97(1)

61 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 98(1)

62 1 เหรียญ = 30 บาท (อัตราแลกเปลี่ยน ณ เดือนพฤศจิกายน 2562)

63 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 102(1)

64 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 102(2)

ผู้ต้องขังให้ข้อมูลกับทีมผู้เข้าเยี่ยมว่า ต้องสื่อสารกับนายความผ่านโทรศัพท์ในห้องเข้าเยี่ยม ซึ่งทำให้รู้สึกไม่สบายใจเนื่องจากขาดความเป็นส่วนตัว แต่ที่ทัศนสถานหญิงชลบุรี ผู้ต้องขังสามารถสื่อสารกับนายความผ่านลูกกรงได้ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังกำหนดว่า ผู้ต้องขังต้องจัดทำรายชื่อบุคคล 10 คนล่วงหน้า ซึ่งเป็นบุคคลที่จะได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยม⁶⁵ ในวันพิเศษอย่างเช่น วันสงกรานต์ [วันปีใหม่ไทย] และวันปีใหม่สากล เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร และเรือนจำอำเภอดำรงวิทยะ จะจัดให้มีการเยี่ยมเป็นพิเศษระหว่างผู้ต้องขังกับลูกหรือญาติของตนเอง และอนุญาตให้มีการสัมผัสตัวได้

ไม่มีเรือนจำใดจัดให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์สาธารณะได้เลย ในส่วนของจดหมาย แต่ละเรือนจำจะมีระบบแตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น เรือนจำอำเภอดำรงวิทยะ และเรือนจำกลางจังหวัดตากอนุญาตให้ผู้ต้องขังส่งจดหมายสองฉบับต่อสัปดาห์ และให้เขียนจดหมายได้ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ตรวจเนื้อหาจดหมายทุกฉบับ และจดหมายแต่ละฉบับมีความยาวได้ไม่เกิน 15 บรรทัด ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง รัชบุรีกำหนดจำนวนจดหมายที่ผู้ต้องขังสามารถส่งออกไปได้ โดยขึ้นอยู่กับชั้นของผู้ต้องขัง⁶⁶ (ผู้ต้องขังชั้นเลวสามารถส่งจดหมายได้หนึ่งฉบับต่อเดือน ชั้นกลางส่งได้ไม่เกินสองฉบับต่อเดือน ชั้นดีส่งได้ไม่เกินสี่ฉบับต่อเดือน และชั้นดีมากส่งได้ไม่เกินแปดฉบับต่อเดือน) ที่ทัศนสถานหญิงชลบุรีจะมีกิจกรรมพิเศษที่ให้ผู้ต้องขังถ่ายภาพตนเองและส่งไปให้ครอบครัว โดยต้องให้เจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้จัดการ

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สื่อสารกับครอบครัวและเพื่อนของตนตามระยะเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้โดยมีการกำกับดูแลเท่าที่จำเป็น (ก) โดยการเขียนจดหมายและหากเป็นไปได้ [...] และ(ข) โดยการเยี่ยม”⁶⁷

4.8 การจำกัดการเข้าถึงข้อมูลจากโลกภายนอก

ในเรือนจำส่วนใหญ่ที่ทีมงาน FIDH/สสส. เข้าเยี่ยม เราพบว่ายังมีการจำกัดอย่างเข้มงวดต่อการรับข้อมูลจากภายนอกของผู้ต้องขัง ที่น่ากังวลอย่างหนึ่งคือการที่ผู้ต้องขังไม่สามารถเข้าถึงข่าวสารได้

มีการติดตั้งโทรทัศน์ที่เรือนนอนนักโทษในทุกเรือนจำ เว้นแต่ที่เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย เจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้กำหนดว่าจะเปิดรายการอะไรให้ดู ในทุกเรือนจำจะอนุญาตให้มีการเปิดเฉพาะรายการที่อัดไว้ล่วงหน้าหรือเป็นการออกอากาศซ้ำ ซึ่งหมายความว่า จะไม่มีการเปิดรายการข่าว เจ้าหน้าที่มักเปิดละครที่อัดไว้หรือ ‘ข่าวในพระราชสำนัก’ ให้ดู โดยไม่อนุญาตให้อ่านหนังสือพิมพ์

ทีมผู้เข้าเยี่ยมจาก FIDH/สสส. ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้มากนักเกี่ยวกับโอกาสในการออกกำลังกายระหว่างอยู่ในเรือนจำ อย่างไรก็ตาม ที่ทัศนสถานหญิงชลบุรี เราได้รับแจ้งว่าทางเรือนจำจัดให้มีวันแข่งขันกีฬาประจำปี

65 หมวด 1 ‘บุคคลภายนอกเข้าเยี่ยมหรือติดต่อผู้ต้องขัง’ ข้อ 8 ของข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 กำหนดว่า “เพื่อประโยชน์ด้านการควบคุมหรือความมั่นคงของเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำจะกำหนดให้ผู้ต้องขังแจ้งรายชื่อบุคคลภายนอกที่จะให้เข้ามาพบหรือติดต่อกับตนภายในเรือนจำไว้ล่วงหน้าก็ได้ รายชื่อบุคคลภายนอกนั้นให้มีจำนวนไม่เกิน 10 คน และหากจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงก็ให้สามารถดำเนินการได้ โดยต้องแจ้งล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 30 วัน”

66 ผู้ต้องขังแบ่งออกเป็นหกระดับ ได้แก่ ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นเลว และชั้นเลวมาก การเลื่อนชั้นผู้ต้องขังเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ต้องขังใหม่จะเริ่มจากเป็นผู้ต้องขัง “ชั้นเลวมาก”

67 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 58(1)

Photo Boxing.jpg: เจ้าหน้าที่เรือนจำ (ชาย) เขยัรระหว่างที่ผู้ต้องขังหญิงลงแข่งชกมวยที่จังหวัดปทุมธานี ใกล้กับกรุงเทพฯ วันที่ 23 กรกฎาคม 2547 © Pornchai Kittiwongsakun / AFP

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ผู้ต้องขังต้องได้รับข่าวสารที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอโดยการอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ของหน่วยงานใด ๆ ได้รับฟังวิทยุ คำบรรยายหรือช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่คล้ายคลึงกันอื่นใด โดยได้รับอนุญาตและอยู่ใต้การควบคุมของผู้บริหารเรือนจำ”⁶⁸

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ต้องจัดให้มีกิจกรรมนันทนาการและวัฒนธรรมในเรือนจำทุกแห่ง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ด้านสุขภาพทางจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขัง”⁶⁹

4.9 ไม่มีการเก็บความลับของผู้ร้องเรียน

กลไกร้องเรียนในหลายเรือนจำมักอยู่ในรูปกล่องรับความเห็น ผู้ต้องขังสามารถเขียนข้อร้องเรียนและใส่ลงไปในกล่อง แต่แทบจะไม่สามารถดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นความลับได้เลย

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ผู้ต้องขังทุกคนต้องมีโอกาสทุกวันในการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทน”⁷⁰ และต้องมีหลักประกันเพื่อ “เพื่อคุ้มครองให้ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ได้อย่างปลอดภัย และ [...] ให้กระทำอย่างเป็นความลับ” โดยที่ผู้ต้องขังนั้น “ต้องไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกตอบโต้ ช่มชู้ หรือได้รับผลกระทบด้านลบใด ๆ อันเนื่องมาจากการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์นั้น”⁷¹

68 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 63

69 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 105

70 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 56(1)

71 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 57(2)

4.10 การลงโทษและการลงโทษทางวินัยไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ

การลงโทษที่นำมาใช้กับผู้ต้องขังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ และในบางกรณีอาจถึงขั้นเป็นการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย

เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำในเรือนจำทั้งเก้าแห่ง ใช้วิธีการลงโทษที่แตกต่างกัน ทั้งการจับให้ออกกำลังกายอย่างหนักกลางแดด การลดโควตาจดหมายของผู้ต้องขัง การลดชั้นของผู้ต้องขัง การบังคับให้นั่งหรือยืนกลางแดดเป็นเวลาหลายชั่วโมง และการแยกขัง ผู้ต้องขังทุกคนต้องรู้จัก “10 ท่าทำโทษ” ซึ่งกรมราชทัณฑ์นำมาใช้กับเรือนจำทุกแห่ง เพื่อสั่งสอนผู้ต้องขัง มีการนำการลงโทษหลายวิธีรวมทั้งการบังคับให้ออกกำลังกายอย่างหนักและการลุกนั่ง มาใช้รวมกันกับผู้ต้องขังเป็นกลุ่ม ไม่ใช่แค่รายบุคคล

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “ไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ จะต้องไม่มีการจำกัดเสรีภาพหรือการลงโทษทางวินัยใด ๆ ถึงขั้นเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี”⁷² ทั้งยังกำหนดห้ามการลงโทษแบบกลุ่ม⁷³

ไม่มีระเบียบกำหนดเกี่ยวกับประเภทการลงโทษ กรณีที่มีการละเมิดระเบียบในเรือนจำหรือเมื่อมีการประพฤติมิชอบ ทั้งหมดขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เรือนจำ ที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง ราชบุรี ทีมเข้าเยี่ยมจาก FIDH/สสส.สังเกตเห็นเจ้าหน้าที่หญิงคนหนึ่งถือไม้เรียวไปด้วย

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า การลงโทษทางวินัยประเภทและระยะเวลาการลงโทษที่อาจทำได้ และที่เจ้าพนักงานสามารถนำมาใช้ได้ “ต้องมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารรองรับ”⁷⁴ ทั้งยังกำหนดว่า การลงโทษนั้น “ได้สัดส่วนระหว่างมาตรการลงโทษทางวินัยกับความผิดที่เกิดขึ้น [...]”⁷⁵

4.11 การเตรียมพร้อมก่อนปล่อยตัวและโครงการกลับคืนสู่สังคมหลังปล่อยตัว ยังต้องปรับปรุง

ยังต้องมีการปรับปรุงอีกมากในการเตรียมตัวผู้ต้องขังที่กำลังจะได้รับการปล่อยตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งการช่วยให้ผู้ต้องขังปรับตัวเข้ากับสังคม

Photo: Ironing_training.jpg: ผู้ต้องขังรีดผ้าโดยเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอาชีพที่เรือนจำจังหวัดอุทัยธานี © Tawatchai Kemgumnerd / Bangkok Post

72 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 43(1)

73 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 43(1)(e)

74 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 37(a), (b), (c)

75 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 39(2)

ในแง่การเตรียมพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัว ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำขอต่อเรือนจำ ขอเงินทุนก้อนเล็ก ๆ เพื่อใช้ตั้งตัวหลังได้รับการปล่อยตัว เรือนจำจะขอให้ผู้ต้องขังกรอกแบบสอบถามเกี่ยวกับแผนการด้านอาชีพ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคตะวันออก (กระทรวงแรงงาน) และทัณฑสถานหญิงชลบุรี จัดอบรมก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขัง ในทำนองเดียวกัน หน่วยงานภายนอกอย่างเช่น คณะเทคโนโลยีทางการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ร่วมมือกับทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ จัดกิจกรรมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง มุ่งเน้นให้พวกเขาสามารถสะท้อนความเห็นต่อชีวิตตนเอง และกำหนดเป้าหมายในชีวิตได้ ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ยังทำโครงการ ‘CARE Model’ (correction/addiction/rehabilitation) สองครั้งต่อปีสำหรับผู้ต้องขังที่ติดยา

ในแง่สนับสนุนหลังปล่อยตัว ที่ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่เรือนจำอาจไปเยี่ยมอดีตผู้ต้องขังหลังได้รับการปล่อยตัว อย่างไรก็ดี เรือนจำไม่มีทรัพยากรมากพอเพื่อการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังทุกคนได้

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า ก่อนจะรับโทษจนครบถ้วน “ควรมีขั้นตอนปฏิบัติที่จำเป็นเพื่อประกันว่าผู้ต้องขังจะสามารถปรับตัวได้โดยลำดับเพื่อเข้ากันได้กับสังคมภายนอก”⁷⁶ ทั้งยังกำหนดว่า ควรมีหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน “ที่สามารถช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว ให้ได้รับการดูแลภายหลังการปล่อยตัวอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อลดความมืดดำมืดของสังคมที่มีต่อพวกเขา และเพื่อให้การฟื้นฟูทางสังคมของพวกเขาต่อไป”⁷⁷

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง กำหนดว่า “เรือนจำควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานคุมประพฤติ และ/หรือหน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ในการพัฒนาและนำโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและโปรแกรมการกลับคืนสู่สังคมหลังพ้นโทษที่ครอบคลุมไปใช้ โดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะเชิงเพศภาวะของผู้หญิง”⁷⁸ ทั้งยังกำหนดว่า ควรให้ความสนับสนุนเพิ่มเติมหลังการปล่อยตัว เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิง “ที่ต้องการความช่วยเหลือด้านจิตใจ ด้านการแพทย์ ด้านกฎหมาย และและด้านความเป็นอยู่ [...] เพื่อให้ผู้พ้นโทษดังกล่าวสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ”⁷⁹

4.12 ระเบียบขั้นพื้นฐานในเรือนจำและการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ

บรรดาเรือนจำที่ FIDH/สสส. เข้าเยี่ยม ต่างได้ดำเนินการระดับหนึ่งให้สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศในแง่ระเบียบเรือนจำขั้นพื้นฐาน ทั้งเก้าเรือนจำ จะมีการจัดงานปฐมนิเทศสำหรับผู้ต้องขังใหม่ เพื่อให้พวกเขาได้รับทราบเกี่ยวกับระเบียบเรือนจำและได้รับการตรวจร่างกายทั่วไป ได้รับแจกคู่มือผู้ต้องขัง และชุดอุปกรณ์เครื่องใช้ขั้นพื้นฐาน โดยในชุดอุปกรณ์ดังกล่าวประกอบด้วยเสื้อในสองตัว กางเกงในสองตัว ชุดนุ่งโทษผ้าห่มหนา ผ้าห่มบาง และผ้าห่มแบบม้วน ที่เรือนจำอำเภอฝาง ทีมผู้เข้าเยี่ยมสังเกตเห็นแผ่นป้ายติดประกาศสิทธิของผู้ต้องขังเป็นภาษาไทย พม่าและจีนบนฝาผนัง

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า ผู้ต้องขังทุกคน “ต้องได้รับข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรโดยพลัน” เกี่ยวกับกฎหมายเกี่ยวกับเรือนจำและระเบียบข้อบังคับของเรือนจำสิทธิของผู้ต้องขังนั้น ๆ และพันธกรณีของผู้ต้องขัง รวมทั้งการลงโทษทางวินัยที่อาจมีการนำมาใช้ได้⁸⁰ ข้อมูลเหล่านี้ต้องจัดให้มีไว้ในภาษาที่ใช้กันทั่วไปมากที่สุดภายในเรือนจำ⁸¹ และมีการตีพิมพ์ประกาศสาระสำคัญของข้อมูลเหล่านี้ไว้ในบริเวณที่เห็นได้อย่างชัดเจนในเรือนจำ⁸²

76 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 87

77 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 90

78 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง, ข้อ 46

79 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง, ข้อ 47

80 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 54(a), (b), (c)

81 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 55(1)

82 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 55(3)

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดให้ผู้ต้องขังมีอุปกรณ์การนอนอย่างเพียงพอ⁸³

เฉพาะที่เรือนจำอำเภอฝาง ที่มีผู้เข้าเยี่ยมได้เข้าถึงเหตุการณ์ในห้องค้นตัวหญิง อย่างไรก็ตามก็ดูเหมือนเป็นห้องที่ไม่ได้ถูกใช้งาน เพราะภายในห้องมีเตียงนอนของเจ้าหน้าที่อยู่ด้วย ที่เรือนจำอำเภอฝาง และทัณฑสถานหญิงชลบุรี ผู้ต้องขังทุกคนที่เดินทางกลับจากศาล ต้องได้รับการตรวจช่องคลอด และมีการค้นตัวเพื่อป้องกันไม่ให้นำสิ่งผิดกฎหมายเข้ามา ในระหว่างการตรวจ ผู้ต้องขังจะนุ่งผ้าถุง

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “การค้นตัวที่ล่วงล้ำความเป็นส่วนตัว รวมทั้งการค้นแบบถอดเสื้อผ้าและการค้นตามซอกหลืบต่าง ๆ ของร่างกาย ให้กระทำได้เฉพาะกรณีที่จำเป็นอย่างยิ่งยวดเท่านั้น”⁸⁴

ผู้ต้องขังในเรือนจำทุกแห่งได้รับอนุญาตให้มีเงินใช้จ่ายส่วนตัวได้ไม่เกินคนละ 9,000 บาท เจ้าหน้าที่เรือนจำอ้างว่าต้องจำกัดเงินฝากก่อนนี้ เพื่อป้องกันการฟอกเงิน แต่ละเรือนจำจะมีสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นที่รับฝากเงินของผู้ต้องขัง

เจ้าหน้าที่เรือนจำที่เรือนจำทั้งเก้าแห่ง มีความเห็นแตกต่างกันไปต่อสมรรถภาพในการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพ ในเรือนจำของตน ยกตัวอย่างเช่น ผู้บัญชาการทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่เชื่อว่า ที่ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ได้กำหนดมาตรการหลายประการที่สอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพ เธออ้างว่าเจ้าหน้าที่ทุกคนต่างทราบเกี่ยวกับข้อกำหนดกรุงเทพ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานของผู้บัญชาการได้ ฟังสังเกตด้วยว่าในเดือนพฤศจิกายน 2562 เรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เพื่อผู้ต้องขังหญิง ห่างจากเก้าแห่งที่ทีมงาน FIDH และสสส. เข้าเยี่ยม ต่างมีผู้บัญชาการหญิง⁸⁵ เจ้าหน้าที่เรือนจำจากเรือนจำอำเภอฝางให้ความเห็นว่า พวกเขาสามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพ ได้ แต่ยังคงต้องการความช่วยเหลือหลายด้านให้ประสบความสำเร็จ โดยระบุถึงปัญหาโครงสร้างพื้นฐานและความร่วมมือของผู้ต้องขัง รวมทั้งความเชื่อฟังต่อเจ้าหน้าที่ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้สามารถดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพได้

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า “เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนต้องมีการศึกษาที่ได้มาตรฐานอย่างเพียงพอ และมีศักยภาพและหนทางในการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเป็นมืออาชีพ”⁸⁶ และฝ่ายบริหารเรือนจำต้องประกัน “ให้มีการจัดอบรมระหว่างการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อดำรงไว้และเพิ่มพูนความรู้และความเป็นมืออาชีพของบุคลากร ภายหลังจากเข้าปฏิบัติหน้าที่และระหว่างการประชุมอภิปรายของตน [...]”⁸⁷

83 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้อ 21 กำหนดว่า “ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศ ตามมาตรฐานของท้องถิ่นหรือของประเทศ และมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและเพียงพอ จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ และเปลี่ยนให้เป็นประจำเพื่อให้มั่นใจว่ามีความสะอาด”

84 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 52(1)

85 ที่เรือนจำ ‘ต้นแบบ’ ห่าง มีผู้บัญชาการเป็นผู้หญิง ณ เดือนพฤศจิกายน 2562 ได้แก่ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ธัญบุรี; ทัณฑสถานหญิงชลบุรี; ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่; ทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก (รักษาการผู้บัญชาการ); เรือนจำอำเภอฝาง (รักษาการผู้บัญชาการ)

86 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 75(2)

87 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ข้อ 75(3)

5. ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย

5.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

- อนุญาตให้องค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้อง สามารถเข้าเยี่ยมเรือนจำ สัมภาษณ์ผู้ต้องขัง และประเมินสภาพภายในได้โดยไม่มีอุปสรรคขัดขวางที่ไม่จำเป็น
- กำหนดให้ผู้ต้องขังสูงวัยมีสิทธิในการได้รับการปฏิบัติตามมาตรการทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการคุมขังก่อนผู้ต้องขังอื่น
- ผูกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำต่อไปเกี่ยวกับมาตรฐานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะข้อกำหนดเนลสัน แมนเดลา และข้อกำหนดกรุงเทพ

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาความแออัดและสภาพการดำรงชีวิต

- แก้ปัญหาความแออัดในเรือนจำ โดยใช้แนวทางที่ยั่งยืนเพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังในระบบราชทัณฑ์ มาตรการเหล่านี้ควรรวมถึงการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดด้านยาเสพติด การให้ใช้โทษโดยเสียค่าปรับ หรือทำงานบริการชุมชนในกรณีที่เป็นความผิดลหุโทษ อนุญาตให้ประกันตัวระหว่างรอการพิจารณา สำหรับความผิดบางประเภท และการส่งกลับกรณีเป็นผู้ต้องขังต่างชาติ
- กระตุ้นให้ใช้มาตรการอื่นนอกจากการควบคุมตัว โดยจำกัดจำนวนผู้หญิงผู้ต้องขัง และกำหนดให้ใช้โทษในเรือนจำสั้นสุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- พิจารณาลดการเอาผิดทางอาญากับความผิดสถานเบา รวมทั้งความผิดด้านยาเสพติด ลดระยะเวลาการจำคุก และสนับสนุนการทำงานบริการชุมชนเพื่อทดแทนการจำคุก

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของแม่และเด็กอ่อน

ดูแลให้ผู้ต้องขังหญิงและลูกสามารถสร้างความรักผูกพันกันได้โดย

- จัดให้มีแผนกแม่และเด็กในเรือนจำสนับสนุนโครงการส่งเสริมการเลี้ยงดูบุตรและความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวเกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น
- สนับสนุนให้ผู้ต้องขังหญิงมีโอกาสดูแลลูกที่อยู่นอกเรือนจำ
- สนับสนุนให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับเด็ก สำหรับเด็กที่อยู่ในเรือนจำ รวมทั้งจัดให้มีสนามเด็กเล่นและการศึกษาชั้นพื้นฐาน อย่างเช่น โรงเรียนอนุบาล
- สนับสนุนให้มีพื้นที่ควบคุมตัวสำหรับครอบครัว (ทั้งพ่อและแม่) หรือโครงการบ้านฉุกเฉินซึ่งแม่และเด็กสามารถอยู่ร่วมกันช่วงกลางคืนได้

5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหา น้ำและสุขอนามัย

- จัดให้ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงห้องน้ำอย่างเต็มที่ตลอดเวลา โดยให้มีความเป็นส่วนตัวมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- ปรับปรุงสุขอนามัยด้านน้ำ โดยเฉพาะในบริเวณที่อาบน้ำ เพื่อป้องกันโรคระบาด

5.5 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาอาหารและน้ำดื่ม

- จัดให้มีน้ำสะอาด 10-15 ลิตรต่อวันต่อผู้ต้องขังหนึ่งคน
- จัดให้มีการจัดอาหารที่สอดคล้องกับอาการเจ็บป่วย ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมของผู้ต้องขัง

5.6 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหา บริการการดูแลสุขภาพ

- ดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของกลุ่มพิเศษ เช่นกลุ่มชนพื้นเมืองและผู้สูงวัย
- พิจารณาจัดตั้งศูนย์จิตเวชสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต และผู้ที่เคยตกเป็นเหยื่อการปฏิบัติมิชอบและความเจ็บปวดด้านจิตใจ โดยให้มีโครงการบำบัดแบบเข้มข้น
- จัดทำโครงการต่อต้านการสูบบุหรี่และโครงการส่งเสริมสุขภาพอื่น ๆ ภายใต้การกำกับดูแลของพยาบาล รวมทั้งโครงการบำบัดและการบำบัดแบบกลุ่มทุกสัปดาห์

5.7 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาการใช้แรงงานผู้ต้องขัง

- กำหนดให้อัตราค่าแรงของผู้ต้องขัง สอดคล้องกับอัตราค่าแรงขั้นต่ำที่ประกาศตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562)
- พิจารณาลดหย่อนระยะเวลาการจำคุก โดยพิจารณาจากระยะเวลาที่มีการทำงานในเรือนจำ

5.8 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาการติดต่อกับโลกภายนอก

- ผ่อนคลายระเบียบควบคุมผู้ต้องขังหญิงกับการติดต่อกับโลกภายนอก โดยเฉพาะอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการเข้าเยี่ยมจากผู้เข้าเยี่ยมจำนวนมากขึ้น รวมทั้งให้สามารถใช้โทรศัพท์ในเรือนจำได้
- รับรองสิทธิในการสื่อสารและสิทธิในการติดต่อกับครอบครัว
- พิจารณาอนุญาตให้มีการเข้าเยี่ยมแบบอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านวิดีโอคอล เพื่อให้สะดวกต่อการติดต่อกับผู้ที่อยู่ห่างไกล

5.9 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาการจำกัดการเข้าถึงข้อมูลจากโลกภายนอกและการขาดโอกาสที่จะได้รับนันทนาการ

- จัดให้ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ และสื่อเพื่อการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและการศึกษาได้อย่างสม่ำเสมอ
- พิจารณาจัดทำโครงการนันทนาการที่เน้นกลุ่มผู้หญิง เช่น โยคะ ศิลปะ และหัตถกรรม
- สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการ โดยเฉพาะด้านกีฬา เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขัง

5.10 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อร้องเรียน

- กำหนดให้มีสิทธิยื่นข้อร้องเรียนโดยเก็บเป็นความลับ ทั้งในระหว่างถูกควบคุมตัวและภายหลังได้รับการปล่อยตัว
- พิจารณาจัดตั้งหน่วยงานอิสระเพื่อดูแลข้อร้องเรียนของผู้ต้องขัง
- กำหนดให้มีการสอบสวนโดยพลันและอย่างเป็นธรรมต่อข้อร้องเรียนทุกข้อ รวมทั้งในประเด็นที่ละเอียดอ่อนด้านเพศสภาพ

5.11 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหามาตรการการลงโทษและการลงโทษทางวินัย

- ควรมีการตัดสินใจอย่างเป็นธรรมและไม่ลำเอียงก่อนกำหนดโทษ
- การลงโทษนั้นให้คำนึงถึงความต้องการของกลุ่มเสี่ยง เช่น กลุ่มผู้พิการและผู้ต้องขังที่มีอาการทางจิต

5.12 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยตัวและโครงการกลับคืนสู่สังคมหลังปล่อยตัว

- ศึกษาความเป็นไปได้ที่จะมีความร่วมมือระหว่างเรือนจำกับมหาวิทยาลัย เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังได้รับการฝึกฝนอบรมเพื่อประกอบอาชีพในอนาคต และเพื่อให้ได้รับปริญญาเมื่อเรียนจบหลักสูตร⁸⁸
- ร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อจัดอบรมทักษะที่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน
- จัดทำโครงการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยให้ภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมในการเตรียมพร้อมผู้ต้องขัง เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้อย่างราบรื่น โดยอาจจัดเป็นเทศกาลเพื่อรับสมัครงาน การฝึกอบรมด้านการสัมภาษณ์ และการให้คำปรึกษาด้านอาชีพก่อนได้รับการปล่อยตัว
- สนับสนุนการวางแผนทั้งก่อนและหลังปล่อยตัวผู้ต้องขัง โดยอาจจ้างให้อดีตผู้ต้องขังเป็นผู้อบรม เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังเตรียมพร้อมสำหรับชีวิตในอนาคต ให้ช่วยเหลือที่อยู่อาศัย และให้ความสนับสนุนโดยทั่วไปหลังได้รับการปล่อยตัว
- พิจารณาลบประวัติอาชญากรรมกรณีที่เป็นการกระทำผิดที่ไม่รุนแรง โดยอาจเป็นการกระทำความผิดเพราะมีปัจจัยบังคับ (เช่น ความยากจนและการถูกกีดกันทางสังคม) ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังมีสถานภาพที่เท่าเทียมมากขึ้นในการสมัครงาน แทนที่จะมีตราบาปเนื่องจากประวัติอาชญากรรม

88 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), การบำบัดฟื้นฟูและปรับตัวเข้าสู่สังคมสำหรับผู้ต้องขังหญิง การดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ The rehabilitation and social reintegration of women prisoners: Implementation of the Bangkok Rules, พฤษภาคม 2562

6. ภาคผนวก

ตาราง 1: จำนวนผู้ต้องขังหญิง เรียงตามอายุ (ณ เดือนพฤศจิกายน 2562)⁸⁹

อายุนักโทษเด็ดขาด	จำนวนผู้ต้องขังหญิง	เปอร์เซ็นต์
ต่ำกว่า 18 ปี	43	0.1%
18-20 ปี	744	1.8%
20-21 ปี	657	1.6%
21-25 ปี	4,059	10%
25-30 ปี	7,198	18%
30-35 ปี	7,392	18%
35-40 ปี	6,899	17.3%
40-45 ปี	4,853	12.2%
45-50 ปี	3,277	8.2%
50-60 ปี	3,583	9%
60 ปีและกว่านั้น	1,026	2.5%
รวม	39,731	

ตาราง 2: จำนวนผู้ต้องขังหญิง จำแนกตามความผิด (ณ เดือนพฤศจิกายน 2562)⁹⁰

ประเภทของความผิด	จำนวนผู้ต้องขังหญิง	เปอร์เซ็นต์
ความผิดต่อทรัพย์สิน	3,836	9.6%
ความผิดด้านยาเสพติด	34,000	85.5%
ความผิดต่อชีวิต	472	1.1%
ความผิดต่อร่างกาย	64	0.16%
ความผิดทางเพศ	359	0.9%
ความผิดฐานที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสาธารณะ	6	0.015%
อื่น ๆ (ความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้ การพนัน อาวุธ/ปืน พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ประพฤติตนไม่เหมาะสม ฯลฯ)	994	2.5%
รวม	39,731	

89 กรมราชทัณฑ์, สถิติผู้ต้องขังทัณฑ์ทั่วประเทศ, 1 พฤศจิกายน 2562 [ภาษาไทย], <http://www.correct.go.th/rtnew103/filepdf/1573194919.pdf>

90 กรมราชทัณฑ์, สถิติผู้ต้องขังทัณฑ์ทั่วประเทศ, 1 พฤศจิกายน 2562 [ภาษาไทย], <http://www.correct.go.th/rtnew103/filepdf/1573194919.pdf>

30 ต้นแบบชำรุด (Flawed Models) การดำเนินงานตามมาตรฐานระหว่างประเทศในเรื่องจำ 'ต้นแบบ' เพื่อผู้ต้องขังหญิงของไทย

ตาราง 3: จำนวนนักโทษประหารหญิง (ณ เดือนตุลาคม 2562)⁹¹

	จำนวนผู้ต้องขังหญิง	เปอร์เซ็นต์
ความผิดที่ไม่เกี่ยวกับยาเสพติด	1	1.7%
ความผิดด้านยาเสพติด	58	98.3%
รวม	59	100%

ตาราง 4: อัตราการกระทำผิดซ้ำ (2560-2562)⁹²

	2560	2561	2562
จำนวนนักโทษที่ได้รับการปล่อยตัว	135,718	109,973	157,467
ถูกจับซ้ำภายในหนึ่งปี	17,472 (12.9%)	15,229 (13.8%)	9,407 (6%)*
ถูกจับซ้ำภายในสองปี	31,114 (22.9%)	-	-

*เฉพาะผู้ต้องขังที่มีบัตรประชาชนไทย

91 กรมราชทัณฑ์, รายงานสถิตินักโทษประหารชีวิต, 19 ตุลาคม 2562 [ภาษาไทย], <http://www.correct.go.th/executed/index.php>

92 กรมราชทัณฑ์, อัตราการกระทำผิดซ้ำ, 2562 [ภาษาไทย], <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/Sum-ReportCondition/excel?lang=>

ตาราง 5: จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ‘ต้นแบบ’ เก้าแห่ง เพื่อผู้ต้องขังหญิง

เรือนจำ	วันเข้าเยี่ยม	จำนวนผู้ต้องขัง ณ เดือนเมษายน 2561	จำนวนผู้ต้องขัง ณ วันเข้าเยี่ยม	จำนวนผู้ต้องขัง ณ เดือน พฤศจิกายน 2562
เรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	11 เมษายน 2561	474	474	571
เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร	23 เมษายน 2561	416	416	440
ทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ธัญบุรี	25 เมษายน 2561	2,050	2,050	1,698
ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่	9 พฤษภาคม 2561	2,014	2,041	2,202
เรือนจำอำเภอฟาง	10 พฤษภาคม 2561	180	192	188
เรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย	11 พฤษภาคม 2561	955	971	969
ทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก	6 สิงหาคม 2561	980	1,090	1,029
เรือนจำกลางจังหวัดตาก	8 สิงหาคม 2561	116	117	206
ทัณฑสถานหญิงชลบุรี	31 ตุลาคม 2561	971	1,291	1,369
		8,156	8,799	8,672

ตาราง 6: จำนวนผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ (มกราคม 2560 - พฤศจิกายน 2562)

เดือน/ปี	จำนวนผู้ต้องขังราชทัณฑ์	ชาย	หญิง
ม.ค. 2560	289,675	250,339	39,336
ก.พ. 2560	283,217	244,962	38,255
มี.ค. 2560	286,861	248,183	38,678
เม.ย. 2560	288,410	249,073	39,337
พ.ค. 2560	291,794	252,398	39,396
มิ.ย. 2560	296,138	256,367	39,771
ก.ค. 2560	300,910	260,521	40,389
ส.ค. 2560	307,500	261,645	45,855
ก.ย. 2560	309,271	268,152	41,119
ต.ค. 2560	311,587	269,789	41,798
พ.ย. 2560	319,479	277,123	42,356
ธ.ค. 2560	322,634	279,862	42,772

ม.ค. 2561	325,298	281,872	43,426
ก.พ. 2561	330,774	286,945	43,829
มี.ค. 2561	334,279	288,346	45,933
เม.ย. 2018	340,293	295,235	45,058
พ.ค. 2561	343,657	298,280	45,377
มิ.ย. 2561	349,804	303,717	46,087
ก.ค. 2561	355,543	308,532	47,011
ส.ค. 2561	359,508	311,950	47,558
ก.ย. 2561	364,288	316,152	48,136
ต.ค. 2561	366,316	318,019	48,297
พ.ย. 2561	369,499	320,966	48,533
ธ.ค. 2561	372,979	323,975	49,004
ม.ค. 2562	375,763	326,439	49,324
ก.พ. 2562	378,673	328,998	49,675
มี.ค. 2562	381,749	331,697	50,052
เม.ย. 2562	382,895	332,751	50,144
พ.ค. 2562	386,902	336,235	50,667
มิ.ย. 2562	364,725	317,196	47,529
ก.ค. 2562	354,905	308,693	46,212
ส.ค. 2562	358,693	311,876	46,817
ก.ย. 2562	362,985	315,679	47,306
ต.ค. 2562	363,825	316,449	47,376
พ.ย. 2562	365,384	318,245	47,139

รายงานนี้จัดทำขึ้นภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานเพื่อการพัฒนาแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประจำประเทศไทย (Agence française de Développement) เนื้อหาของรายงานฉบับนี้เป็นความรับผิดชอบของสมาพันธ์สิทธิมนุษยชนแต่เพียงผู้เดียว และไม่สามารถถือเป็นการสะท้อนความคิดเห็นของสหภาพยุโรป และ สำนักงานเพื่อการพัฒนาแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประจำประเทศไทยได้

เปิดทางให้คุณให้กว้าง

fidh

ค้นหาข้อเท็จจริง- ดำเนินการเชิงสอบสวนและสังเกตการพิจารณาคดี
สนับสนุนภาคประชาสังคม- การอบรมและแลกเปลี่ยน
การรณรงค์ในประชาคมระหว่างประเทศ- การกดดันต่อหน่วยงานระหว่างรัฐบาล
เผยแพร่ข้อมูลและรายงานข่าว- เพื่อรณรงค์ด้านความเห็นของสาธารณะ

ผู้อำนวยการ
ด้านสิ่งพิมพ์:
Alice Mogwe
บรรณาธิการ:
Éléonore Morel
ผู้เขียน:
FIDH
ผู้ออกแบบ:
CBT

สำหรับ FIDH การเปลี่ยนแปลงสังคมต้องพึ่งพาการทำงานของผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่น

ขบวนการระดับโลกเพื่อการปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศ ภูมิภาค และระหว่างประเทศ มีการสนับสนุนงานของหน่วยงานสมาชิกและภาคี เพื่อแก้ปัญหาการปฏิบัติมิชอบด้านสิทธิมนุษยชน และส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย เป็นการทำงานเพื่อกดดันรัฐและผู้มีอำนาจ รวมทั้งกลุ่มต่อต้านรัฐบาลที่ติดอาวุธและบริษัทข้ามชาติ

กลุ่มเป้าหมายหลักของเราคือหน่วยงานสิทธิมนุษยชนระดับประเทศซึ่งเป็นสมาชิกของขบวนการเรา และการทำงานผ่านหน่วยงานเหล่านี้เป็นการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน FIDH ยังร่วมมือกับหน่วยงานภาคีในท้องถิ่นและผู้มีบทบาทเกี่ยวข้อง

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นองค์กรเพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งแรกในประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2516 เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และพิทักษ์สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย สสส. ได้ดำเนินกิจกรรมในการสังเกตการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน นโยบาย กฎหมาย และการปฏิบัติงานของรัฐบาล ได้ศึกษาและเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มชายขอบ ผ่านทางเครือข่ายทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนทั่วประเทศ รวมถึง จัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย ร่วมกับกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายเพื่อสิทธิมนุษยชนต่างๆ

fidh

CONTACT US

FIDH

17, passage de la Main d'Or

75011 Paris

Tel: (33-1) 43 55 25 18

www.fidh.org

Twitter: @fidh_en / fidh_fr / fidh_es

Facebook: <https://www.facebook.com/FIDH.HumanRights/>

สมาพันธ์สิทธิมนุษยชนสากล

เป็นองค์กรที่ไม่ใช่รัฐระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน
จนถึงปัจจุบันมีองค์กรสมาชิก 184 องค์กร
ในกว่า 112 ประเทศ

fidh

เกี่ยวกับ FIDH

FIDH ดำเนินการเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน ป้องกันการละเมิดและนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ

อำนาจหน้าที่ที่กว้างขวาง

FIDH มุ่งทำงานให้เกิดความเคารพต่อสิทธิที่ทั้งปวงที่กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สิทธิทางพลเรือนและการเมือง รวมทั้งสิทธิทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ขบวนการระดับสากล

FIDH ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2465 จนถึงปัจจุบันมีองค์กรสมาชิก 184 แห่งในกว่า 112 ประเทศทั่วโลก

FIDH ประสานงานและสนับสนุนการทำกิจกรรมของพวกเขา และช่วยให้พวกเราแสดงความคิดเห็นในระดับสากลได้

หน่วยงานอิสระ

เช่นเดียวกับบรรดาหน่วยงานสมาชิก FIDH ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองหรือศาสนาใดๆ และเป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระจากรัฐบาล